

Årsartikkel om lovendringer, lovforslag og stønader

Det sjette blå statsbudsjettet etter stortingskompromisser – lovvedtak, stønader og lovforslag vedtatt eller framsatt 2018

Aslak Syse

Aslak Syse er cand.med. (1972), cand.jur. (1988) og dr. juris (1996). Fra 1989 har han vært tilknyttet Institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo, i tidsrommet 1997–2016 som professor, fra 2017 som emeritus samme sted.

E-post: aslak.syse@jus.uio.no

I artikkelen gjøres rede for det vedtatte statsbudsjettet for 2019 på rettsområdene til *FAB*, samtidig som vedtakene ses i sammenheng med de forhandlingene som fant sted i Stortinget mellom mindretallsregjeringen bestående av de tre partiene Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre på den ene siden, og Kristelig Folkeparti på den andre siden. Dette har satt sitt preg på budsjettvedtakene. Partiene er også i forhandlinger for å danne en eventuell flertallsregjering, men dette er ikke avklart per 1. januar 2019 som er «cut-off»-dato for denne framstillingen.

Videre presenteres et utvalg vedtatte lover og lovendringer fra 2018 som trådte i kraft fra høsten 2018 eller fra 1. januar 2019 samt lovforslag framsatt for Stortinget og som per 1. januar 2019 er ubehandlet, i tillegg til et utvalg stortingsmeldinger og høringsnotater fra 2018 innenfor *FABs* interessefelt.

For lesere som ikke ønsker en oversikt, men kun kjennskap til konkrete forslag eller særskilte rettsområder, er det utarbeidet en detaljert innholdsfortegnelse.

Nøkkelord: statsbudsjettet 2019, trygdestønader, lovforslag, velferdsrett, familierett, barnerett

1. Et overblikk over økonomi, statsbudsjett og politikkområder	3
2. Lovendringer vedtatt i 2018 og trådt i kraft	5
2.1 Innledning	5
2.2 Ny personopplysningslov og senere endringer i samme	5
2.2.1 Innledning	5
2.2.2 Kort om personvernforordningen	6
2.2.3 Endringer for å bekjempe arbeidslivskriminalitet)	6
2.3 Ny kommunelov	7
2.4 Justeringer av rettsgebyrene og salærsatsen	8
2.5 Innføring av en minste ekteskapsalder	9
2.6 Avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap. Tap av statsborgerskap ved straffbare forhold	9
2.6.1 Innledning	9
2.6.2 Avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap.....	9

2.6.3 Tap av statsborgerskap ved straffbare forhold	10
2.7 Foreldreskap og statsborgerskap for barn født i utlandet	10
2.8 Endringer i foreldrepengerordningen – økte kvoter	11
2.9 Ulike endringer i trygdelovgivningen og sosialtjenesteloven	12
2.9.1 Innledning	12
2.9.2 Dagpengeordninger ved arbeidsløshet	12
2.9.3 Forslag til endringer i sosialtjenesteloven om kvalifiseringsprogrammet	13
2.9.4 Stans i utbetaling av offentlige stønader og barnebidrag når en av foreldrene har bortført et barn til utlandet	14
2.10 Endringer i pleiepengeordningen	14
2.11 Flere endringer i barnehageloven	15
2.12 Varig lagring av blodprøvene i nyfødtscreeningen	15
2.13 Endringer i arbeidsmiljøloven	16
2.14 Endringer i sprøyteromslov og helsesøstertittel	16
2.15 Endringer i barnevernloven. Oppfølging av lovendringer	17
3. Framlagte, ubehandlede lovforslag	18
3.1 Innledning 18	
3.2 Forslag til ny arvelov	18
3.3 Tilsyn med helsetjenesten	18
3.4 Kort om strafferettslig skyld og samfunnsvern	19
4. Aktuelle NOUer, stortingsmeldinger og høringsforslag	20
4.1 Innledning 20	
4.2 Offentlige utredninger	20
4.2.1 Innledning	20
4.2.2 Finansiering av opplæring for voksne med mangelfull utdanning	20
4.2.3 Bedre oppfølging av fosterhjem	21
4.3 Stortingsmeldinger	21
4.4 Høringer om lov- og forskriftsendringer	22
4.4.1 Innledning	22
4.4.2 Styrking av aktivitets- og redegjøringsplikten på likestillingsområdet	22
4.4.3 Etablering av et lavterskeltilbud for behandling av saker om seksuell trakassering	23
4.4.4 Høring – forslag til ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor	23
4.4.5 Domstolsbehandling av saker om tilbakekall av statsborgerskap	24
4.4.6 Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene	24
4.4.7 Krav til opphold i Norge for rett til barne- og ektefelletillegg	24
4.4.8 Flere endringer foreslått i vergemålsloven	25
4.4.9 Krav om botid for utenlandske arbeidstakere som skal ansettes i barnehage eller skole 25	
4.4.10 Økt aldersgrense for rett til ettervern i barnevernet til 25 år	25
5. Pensjonsnivået og andre stønader til livsopphold	25
5.1 Om pensjonistenes levekår	25
5.2 Regulering av grunnbeløpet og folketrygdens minsteytelser i 2018	26
5.3 Bare prisjustering i satsene for økonomisk sosialhjelp	27
6. Stønadsvinnerne ved budsjettforlik de siste årene	29
6.1 Innledning 29	
6.2 Sterk økning av minsteytelsen ved fødsel og adopsjon	29
6.3 Barnetrygden er økt	30
6.4 Økninger i andre stønader forbundet med svangerskap, fødsel og adopsjon; minstebidrag 31	
6.5 Kontantstøtten økt fra høsten 2017 – endringer i 2018	31
6.6 Barnehagepolitikk – foreldrebetaling og gratis kjernetid	32
7. Begrenset økning i flere familieytelser	33
7.1 Innledning 33	
7.2 Noe økte satser for grunnstønad, hjelpestønad og barnetilsyn	33
8. Avsluttende kommentarer	34

1. Et overblikk over økonomi, statsbudsjett og politikkområder

Den økonomiske situasjonen har bedret seg de siste årene parallelt med en viss stabilitet i oljeprisen, selv om regjeringens handlingsrom gjennom statsbudsjettet er blitt noe mer begrenset.¹ Arbeidsløsheten er stabilisert på et «akseptabelt» nivå.

NAV rapporterer at antallet registrerte helt ledige og arbeidssøkere på tiltak gikk ned i 2017, og at nedgangen har fortsatt inn i 2018. Samlet ble antallet redusert med 14 000 i løpet av 2017. Etter hvert som det ble høyere vekst i fastlandsøkonomien, har også sysselsettingen tatt seg opp de siste to årene.

Norge er ved årsskiftet 2018/2019 inne i en moderat oppgangskonjunktur som ventes å fortsette de neste årene, på tross av fallende oljepris og børsnedgang i desember 2018. Dette vil kunne bidra til at sysselsettingen tar seg videre opp. Det ventes derfor en svak nedgang i den registrerte ledigheten fram til 2020. NAV anslår at antallet helt ledige vil bli 65 000 i gjennomsnitt i 2018, noe som tilsvarer 2,4 prosent av arbeidsstyrken. Videre ventes at antallet helt ledige vil ligge på 64 000 i gjennomsnitt i 2019 og på 63 000 i 2020, som tilsvarer henholdsvis 2,3 og 2,2 prosent av arbeidsstyrken.

Det ventes at en videreføring av oljeaktiviteten samt en økt eksport av norske varer og tjenester vil løfte veksten i fastlandsøkonomien, men at dette bidraget blir mindre etter hvert som den norske kronen styrker seg og veksten internasjonalt avtar.

Nedgang i boligprisene som følge av høyt nivå på boligtilbudet og strammere kredittpraksis bidro til at bygging av nye boliger avtok gjennom 2018. Dette gjenspeiles i nedgangen i boliginvesteringene. Det forventes at boliginvesteringene vil øke noe framover, men at de holder seg nærmest uendret i 2019, noe som vil trekke ned veksten i norsk økonomi. Først i 2020 forventes en stigning i boliginvesteringene.

Det er neppe grunn til å vente en stor tilstrømning av asylsøkere og/eller flyktninger med det stramme regelverket som Norge nå har videreført, selv om selve regelfestingen har vært omtvistet. Stortingsflertallet har opphevet departementets instruksjonsrett overfor Utlendingsnemnda om lovtolkning og skjønnsutøvelse, se Innst. 54 L (2017–2018). De nye menneskerettighetsbestemmelsene i Grunnloven (Grl.) har foreløpig fått størst betydning på utlendingsfeltet.

Til tross for et minsket handlingsrom på grunn av økte kostnader til folketrygden og andre lovfestede utgifter, ble det i forslaget til statsbudsjett for 2019 bare i begrenset utstrekning foreslått å skjære ned på velferdsytelser og stønadssatser. Budsjettforliket mellom regjeringen og Kristelig Folkeparti (KrF) førte til den første økningen i barnetrygdsatsene på flere tiår, og også engangsstønden i foreldrepengeordningen fikk et vesentlig løft ved samme forhandlingsrunde.

Det er mye snakk om forskjells-Norge, og det er dokumentert at formuesforskjellene er økende om man sammenlikner de 10 prosent med størst formue med de 10 prosent som har minst. Denne ulikheten øker imidlertid ikke like raskt som i land vi ofte sammenlikner oss med. Den største bekymringen for politikerne ligger i dokumentasjonen av at det stadig er flere barn som vokser opp i familier med samlede inntekter under fattigdomsgrensen.

Befolkningsundersøkelser viser at folk flest er fornøyde med både egen helse og økonomi og har en generell tilfredshet, også komparativt sett. Gjennom folks egenrapportering framstår

¹ Jeg takker Nicolay Bondi og Astri Syse for verdifulle tilbakemeldinger på utkast til denne årsartikkelen.

Norge som et godt land å bo i. Like fullt har media oppslag om et helsevesen som ikke fungerer og som også forskjellsbehandler på bakgrunn av sosiodemografiske og sosioøkonomiske kjennetegn. Som eksempel viser media til at pasienters privatøkonomi kan gi ulik tilgang på viktige kreftmedisiner. Det meldes om et barnevern som ikke fanger opp utsatte barn, eller som «ubegrunnet» og for påtrengende og/eller overraskende griper inn i familielivet. Mange personer får ikke stønader de har krav på til rett tid. På den andre siden har aldri så mange fått kvalifisert behandling på sykehus og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten som tilfellet er i dag. De fleste stønadsberettigede mottar også riktige ytelser til rett tid.

Men alt går som nevnt ikke på skinner. NAVs rapport *Fattigdom og levekår i Norge* tydeliggjorde økte forskjeller i Norge, særlig blant barnefamilier med innvandringsbakgrunn, ungdom og unge voksne.² Frafallet fra videregående skole holder seg høyt, og stadig flere mangler kompetansen som etterspørres av arbeidsgivere. Flere ungdommer synes å få vanskeligheter i livet, som utløser et behov for koordinerte tilbud fra barnevern og psykisk helsevern. Mange personer er derfor avhengige av en godt fungerende og samordnet offentlig velferdsforvaltning.

Videre ble debattklimaet i Stortinget høsten 2018 «forstyrret» av flere forhold. Regionreformen førte til flere Stortingsdebatter, likeledes abortsaken og om abortloven § 2 andre ledd bokstav c er en «sorteringsbestemmelse» eller ikke. Den siste saken ble initiert av veivalgssituasjonen i KrF vedrørende regjeringsspørsmålet, men endte med spørsmål om statsministeren hadde oppfylt sin informasjonsplikt overfor Stortinget. Veivalgssituasjonen i KrF førte også til en stillstand i budsjett-drøftingene før flertallet i KrF valgte å inngå budsjettforlik med regjeringen. I tillegg ble dette forhandlingsklimaet noe forstyrret ved at mens de aktuelle partiene diskuterte 2019-budsjettforlik på bakrommet, voterte KrFs stortingsgruppe med de rødgrønne i Stortingssalen om å kutte ned på tax-free kvoten fra 2020. Som det ble understreket fra regjeringspartiene; dette dreide seg ikke om to flasker vin, men om hvordan man opptrer mens man er i en forhandlingssituasjon.

Det er blitt foretatt endringer i regjeringssammensetningen på de feltene som tas opp i denne artikkelen. Linda Hofstad Helleland fra Høyre (H) har overtatt etter Solveig Horne fra Fremskrittspartiet (FrP) som ansvarlig for politikken knyttet til barn og unges oppvekst- og levekår, familie og samliv, likestilling, ikke-diskriminering og forbrukerpolitikk som leder av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). Det er alltid en viss lovgivningsaktivitet vedrørende familiepolitikk og barns rettslige stilling, så også i 2018. Anniken Hauglie (H) fortsetter som statsråd i Arbeids- og sosialdepartementet (ASD) med ansvar for politikken knyttet til arbeidsmarked, arbeidsmiljø, pensjoner og velferd. Bent Høie (H) har beholdt ansvaret for politikken knyttet til sykehus, helse- og omsorgstjenester i kommunene, forebygging, psykisk helse og rus som statsråd i Helse- og omsorgsdepartementet (HOD). I tillegg er Åse Michaelsen (FrP) blitt eldre- og folkehelseminister i samme departement med dels overlappende ansvarsområder. Om regjeringsforhandlingene med KrF fører til en fireparti-regjering, vil det mest sannsynlig bli skifter av statsråder i den sammenhengen.

Denne artikkelen er bygd opp omtrent som tidligere år, og for enkelte spørsmål vil jeg vise til tidligere mer utførlige redegjørelser for aktuelt regelverk.

² Fattigdom og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2017, NAV-rapport nr. 4 for 2017.

2. Lovendringer vedtatt i 2018 og trådt i kraft

2.1 Innledning

Det ble i 2018 gitt til sammen 121 lover eller endringslover, noen færre enn i 2017 (128). Langt de fleste vedtas og sanksjoneres i vårsesjonen som normalt er tiden for lovbehandlinger med begrenset budsjettbetydning. Høstsesjonen er kort og preges av at Stortinget drøfter og vedtar statsbudsjettet og foretar andre økonomiske overveielser. Dessuten gikk storparten av høsten 2018 med til at så vel politikere som «folk flest» fulgte med på «langsom TV» for å se hvilken kurs flertallet på KrFs ekstraordinære landsmøte ville velge hva gjaldt regjeringssamarbeid. Mye politisk arbeid lå i dvale mens denne avklaringen pågikk. Også den nye regionreformen, og ikke minst Finnmarks motstand mot å bli slått sammen med storebror Troms, førte til flere offentlige debatter, både i og utenfor Stortinget.

Rett før sommeren 2018 behandlet Stortinget to viktige lovforslag som resulterte i henholdsvis ny personopplysningslov og ny kommunelov, se punkt 2.2 og 2.3.

Ellers ble det vedtatt endringer blant annet i rettsgebyrloven, ekteskapsloven, statsborgerloven, folketrygdloven, sosialtjenesteloven, barnehageloven, behandlingsbiobankloven, arbeidsmiljøloven og sprøyteromsloven. Det er disse endringene som er behandlet i punkt 2.4 til punkt 2.14.

I folketrygdloven blir det foretatt større og mindre endringer hvert år. Viktigste i så måte var at fra 1. juli 2018 skal foreldrepengene fordeles med 1/3 til mor, 1/3 til far og 1/3 til fri fordeling mellom mor og far. Dette gjaldt for uttak med full sats (100 prosent), Ved uttak av redusert sats (80 prosent) gjaldt endringene fra 1. januar 2019, se punkt 2.8. Stortingsflertallet vedtok videre endringer i pleiepengeordningen mot regjeringens ønske om først å evaluere fjorårets endringer, se punkt 2.10.

Viktige endringer ble vedtatt i behandlingsbiobankloven slik at normalsituasjonen er en varig lagring av blodprøvene i nyfødtscreeningen. Her bygges det altså opp et eget DNA-register som vil kunne omfatte de langt fleste norskfødte innbyggere når det har gått 30–50 år, se punkt 2.12.

Det ble mot slutten av året oppnevnt et lovutvalg for å revidere barneloven, se avslutningsvis i punkt 8.

2.2 Ny personopplysningslov og senere endringer i samme

2.2.1 Innledning

Den nye personopplysningsloven ble sanksjonert som lov 15. juni 2018 nr. 38. Forarbeidene er Prop. 56 LS (2017–2018) og Innst. 278 L (2017–2018). Loven trådte i kraft 20. juli 2018.

Loven suppleres av personvernforskriften (forskrift 15. juni 2018 nr. 876). Både forskriften og selve loven svært få paragrafer. Bakgrunnen for denne regelknappheten er at fanebestemmelsen i § 1 om gjennomføring av personvernforordningen. Bestemmelsen fastslår:

«EØS-avtalen vedlegg XI nr. 5e (forordning (EU) 2016/679) om vern av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger samt om oppheving av direktiv 95/46/EF (generell personvernforordning) gjelder som lov med de tilpasningene som følger av vedlegg XI, protokoll 1 og avtalen for øvrig.»

I realiteten er det derfor personvernforordningen eller General Data Protection Regulation (GDPR) som inneholder de vesentlige personvernreglene i norsk lov, supplert av overordnede menneskerettighetsbestemmelser som Grl. § 102 og EMK art. 8.

2.2.2 Kort om personvernforordningen

GDPR trådte i kraft i EU og i alle EUs medlemsland 25. mai 2018, og i Norge 20. juli 2018. Forordningen skal sørge for en god beskyttelse av personopplysninger, samtidig som personopplysninger innen visse rammer skal kunne utveksles fritt innenfor EØS-området.

Mens det tidligere personverndirektivet av 1995 i EU kunne gjøres til gjenstand for tolkninger i de enkelte landene, gjelder GDPR i sin opprinnelige tekst i medlemslandene. Dermed innebærer forordningen full harmonisering av personvernreglene i de ulike medlemslandene i EU. Det er også slik GDPR er implementert i norsk rett, se over.

Forordningens formål, som er slått fast i artikkel 1, er å sikre vern av fysiske personers (enkeltmenneskers) grunnleggende rettigheter og friheter, særlig deres rett til vern av personopplysninger. Det følger også av artikkel 1 at man ønsker mest mulig fri utveksling av personopplysninger mellom landene. Personvernet skal derfor ikke føre til unødige begrensninger i utvekslingen av slike opplysninger.

Forordningen innebærer at de personene man behandler personopplysninger om, har krav på å få vite akkurat hvilke opplysninger som blir lagret om vedkommende. Alle virksomheter som håndterer personlig informasjon, plikter å informere de registrerte. Denne plikten påhviler blant annet arbeidsgivere, banker, offentlige myndigheter, sosiale medier som for eksempel Facebook, virksomheter som driver netthandel med mer.

Det er et krav i forordningen at den informasjonen som gis skal være kortfattet, klar og tydelig, lett forståelig og lett tilgjengelig. Det skal informeres blant annet om hvilke personopplysninger som behandles, formålet med behandlingen av personopplysningene, og hvor lenge personopplysningene skal oppbevares. Man har også krav på å få vite hvor opplysningene lagres, og man skal få vite hvem som har tilgang til informasjonen og hvordan den brukes. Man kan også kreve at informasjon om en selv blir slettet. Dette er jo noe alle lesere har merket gjennom tallrike henvendelser fra ulike registerførere om samtykke til fortsatt informasjonslagring.

Det er opprettet en sentral europeisk tilsynsmyndighet, European Data Protection Board (EDPB, i.e. Personvernrådet på norsk), som har som sin viktigste oppgave å overvåke og sikre en ensartet anvendelse av forordningen. EDPB skal også avgi uttalelser til EU-kommisjonen om forslag til nytt regelverk, og gi råd til Kommisjonen i alle spørsmål som er knyttet til vern av personopplysninger i EU. Rådet kan også med bindende virkning avgjøre tvister mellom nasjonale tilsynsmyndigheter. I Norge er Datatilsynet tildelt rollen som nasjonal tilsynsmyndighet.

2.2.3 Endringer for å bekjempe arbeidslivskriminalitet)

Selv om GDPR har et generelt virkeområde, er det mulig å anvende personopplysningsloven mer offensivt. Dette begrunnet vedtaket av endringslov 20. desember 2018 nr. 116 med en ny paragraf § 12a i personopplysningsloven for bedre å kunne bekjempe arbeidslivskriminalitet. Forarbeidene er Prop. 115 L (2017–2018) og Innst. 80 L (2018–2019). Ny § 12a i personopplysningsloven trådte i kraft umiddelbart.

Bestemmelsen åpner for at offentlige myndigheter kan utveksle personopplysninger når dette er nødvendig for å forebygge, avdekke, forhindre eller sanksjonere arbeidslivskriminalitet. Prinsippet om formålsbegrensning følger av GDPR art. 5 nr. 1 bokstav b, som fastsetter at

personopplysninger skal «samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål og ikke viderebehandles på en måte som er uforenlig med disse formålene». Prinsippet om formålsbegrensning bidrar til å sikre at den enkelte har kontroll med hvordan egne personopplysninger blir behandlet.

Adgangen til informasjonsutveksling mellom offentlige organer vil også være begrenset av reglene om taushetsplikt, jf. forvaltningsloven §§ 13 flg. I motsetning til formålsbegrensningen etter forordningen gjelder taushetsplikten uavhengig av om opplysningene skal utveksles for forenlige eller uforenlige formål. Viderebehandling av personopplysninger kan også utgjøre et inngrep i retten til privatliv etter EMK artikkel 8 og GrL § 102. I slike tilfeller vil viderebehandlingen bare være tillatt dersom den har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig.

Høringsrunden ga bred støtte til å klargjøre adgangen til å utveksle personopplysninger for å bekjempe arbeidslivskriminalitet. Arbeidstilsynet ga klart uttrykk for et praktisk behov for å kunne utveksle slike personopplysninger. Departementet foreslo derfor denne bestemmelsen om utveksling av ikke-taushetsbelagte personopplysninger for å forebygge, avdekke, forhindre eller sanksjonere arbeidslivskriminalitet. Formuleringen er ment å sikre at alt arbeidet det offentlige gjør mot arbeidslivskriminalitet, faller inn under bestemmelsen.

Alle offentlige organer som arbeider mot arbeidslivskriminalitet, vil kunne utveksle ikke-taushetsbelagte personopplysninger i medhold av bestemmelsen, samtidig som det ikke åpnes for informasjonsutveksling som ikke er relevant i denne bekjempelsen.

2.3 Ny kommunelov

I vårsesjonen vedtok Stortinget lov 22. juni 2018 nr. 83 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven). Forarbeidene er Prop. 46 L (2017–2018) og Innst. 369 L (2017–2018). Loven er ikke trådt i kraft per 1. januar 2019.

Loven avløser lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner, og den var basert på utredningsarbeidet i NOU 2016: 4 *Ny kommunelov*.

Loven er en rammelov, men gir regler om blant annet kommunal og fylkeskommunal organisering, saksbehandling i folkevalgte organer og valg til folkevalgte organer. Den gir regler for kommunenes og fylkeskommunenes økonomiforvaltning, egenkontroll og for statlig kontroll og tilsyn.

Den nye kommuneloven skal styrke det kommunale selvstyret og begrense statlig overprøvingsmyndighet til stort sett legalkontroll. På sentrale velferdsrettslige områder er det like fullt i særlovene gitt mulighet for en mer inngående prøving av enkeltvedtak, og da mer i tråd med forvaltningslovens tidligere regler om at alle sider av et forvaltningsvedtak skal kunne prøves. Dette ble tydeliggjort ved endringene i forvaltningsloven ved lov 16. juni 2017 nr. 63.

Det kommunale selvstyret er lovfestet i § 2-1 med følgende ordlyd:

«Norge er inndelt i kommuner og fylkeskommuner med en egen folkevalgt ledelse.

Hver kommune og fylkeskommune er et eget rettssubjekt og kan ta avgjørelser på eget initiativ og ansvar.

Kommunene og fylkeskommunene utøver sitt selvstyre innenfor nasjonale rammer. Begrensninger i det kommunale og fylkeskommunale selvstyret må ha hjemmel i lov.»

I den nye kommuneloven videreføres kommunenes vide adgang til selv å bestemme sin egen organisering. Det gjelder blant annet hvordan de organiserer den folkevalgte og den administrative delen av kommunen eller fylkeskommunen, men loven inneholder også bestemmelser som skal legge til rette for en adekvat egenkontroll i kommunene og fylkeskommunene.

Det var tallrike forslag til loven som ble votert over i Stortinget, og det ble vedtatt enkelte anmodningsforslag under lovbehandlingen. Stortinget har blant annet vedtatt å be regjeringen utrede og klarlegge hvordan kommunesektoren skal kunne gi informasjon som er universelt utformet.

Det går fram av proposisjonen at deler av loven vil tre i kraft 1. juli 2019. Det vil bli gitt nærmere overgangsregler som tar høyde for kommunestyre- og fylkestingsvalget i september 2019. Andre deler av loven, for eksempel økonomibestemmelsene, vil først tre i kraft 1. januar 2020, siden flere av disse bestemmelsene er nært knyttet til kalenderåret.

Når loven trer i kraft, vil det i § 5-2 være forskriftshjemmel om opprettelse av eldreråd, råd for funksjonshemmede og ungdomsråd. Utkast til slike forskrifter er sendt på høring.

2.4 Justeringer av rettsgebyrene og salærsatsen

Ved endringslov 20. desember 2018 nr. 118 ble det vedtatt viktige endringer i rettsgebyrloven. Forarbeidene er Prop. 9 L (2018–2019) og Innst. 105 L (2018–2019). Lovendringene trådte i kraft 1. januar 2019.

Utgangspunktet for lovarbeidet var å nærme gebyrnivået til selvkostberegninger foretatt av Domstoladministrasjonen og Politidirektoratet. Gebyrene er knyttet til rettsgebyret (R), som er et grunngebyr som danner utgangspunkt for beregning av betaling for visse offentlige tjenester. Gebyret for tjenestene beregnes som produktet av grunngebyret R og en multiplikator. For 2019 er R fastsatt til 1150 kr, dvs. en økning på 20 kr.

I *domstolene* har en del tjenester fått redusert gebyr, dvs. fått en lavere multiplikator. Gebyret for begjæring om tvangssalg av fast eiendom mv. (innregistrering) etter tvangsloven kap. 11 og 12 ble redusert fra 2,1 R til 1,1 R. Tilleggsgebyret ved gjennomføring reduseres fra 9,0 R til 6,3 R. Det gir totalt en reduksjon av gebyret fra 11,1 R til 7,4 R.

Gebyret for tingrettens bobehandling av felleseiebo reduseres fra 25,0 R til 10,5 R (fra 12,5 R til 5,25 R i bo med bobestyrer). Gebyret for begjæring om utferdigelse av proklama etter skifteloven § 70 (dødsboskifte) reduseres fra 4,0 R til 2,2 R.

Gebyret for tingrettens tvangsavvikling av selskaper etter aksjeloven § 16-14, jf. § 16-18, og samvirkelova § 140, jf. § 144 (åpning og utlodding) reduseres fra 25,0 R til 3,2 R. Gebyr når bobehandlingen innstilles eller tilbakeleveres loddeierne reduseres fra 12,5 R til 2,9 R.

Gebyr for begjæring om konkursbehandling som blir avslått av retten eller trukket tilbake, reduseres fra 3,0 R til 1,5 R.

I *politiet* ble det vedtatt følgende reduksjoner: Gebyret for begjæring om tvangssalg (innregistrering) etter tvangsloven kap. 8 reduseres fra 2,1 R til 1,25 R. Tilleggsgebyret ved gjennomføringen av tvangssalget reduseres fra 3,0 R til 2,2 R. Det gir totalt en reduksjon av gebyret fra 5,1 R til 3,45 R. Gebyret for begjæring om tilbakelevering (innregistrering) etter tvangsloven kap. 9 reduseres fra 2,1 R til 1,25 R, mens tilleggsgebyret når tilbakelevering gjennomføres økes fra 2,0 R til 2,2 R. Det gir totalt en reduksjon av gebyret fra 4,1 R til 3,45 R.

Gebyret for begjæring om utlevering av løsøre (innregistrering) etter tvangsloven kap. 9 reduseres fra 2,1 R til 1,2 R. Dagens tilleggsgebyr på 2,0 R når tvangsfullbyrdelsen gjennomføres fjernes. Det gir totalt en reduksjon av gebyret fra 4,1 R til 1,2 R.

Gebyret for begjæring om fravikelse av fast eiendom (innregistrering) etter tvangsloven kap. 13 reduseres fra 2,1 R til 1,25 R. Tilleggsgebyret når tvangsfullbyrdelsen gjennomføres reduseres fra 2,0 R til 1,35 R. Det gir totalt en reduksjon av gebyret fra 4,1 R til 2,6 R.

For behandling av sak av sak i *forlikrådet* økes gebyret for behandling fra 1,0 R til 1,15 R i 2019, noe som er tilnærmet lik selvkost.

Også salærsatsen ble økt med 20 kr til 1040 kr fra 1. januar 2019.

2.5 Innføring av en minste ekteskapsalder

En tverrpolitisk enighet om å øke minstealderen for inngåelse av ekteskap endte med endringslov 15. juni 2018 nr. 31. Forarbeidene er Prop. 49 L (2017–2018) og Innst. 267 L (2017–2018). Lovendringen i ekteskapsloven § 1a trådte i kraft 1. juli 2018.

Det er ikke lenger mulig for Fylkesmannen å dispensere fra denne regelen. Samtidig er hver av ektefellene gitt rett til å kreve ekteskapet oppløst uten forutgående separasjon eller samlivsbrudd hvis alderskravet er brutt.

Stortinget vedtok også enstemmig å be regjeringen utrede en lovbestemt nedre aldersgrense for å anerkjenne ekteskap inngått i utlandet, herunder en 18-årsgrense.

Mange over 60 år har venner og bekjente som «måtte» gifte seg på grunn av graviditet i gymnastiden, og da kunne partene få løyve av Fylkesmannen. Denne muligheten er nå opphevet.

Statsråd Horne i BLD uttalte følgende i pressemeldingen forut for lovforslaget: «Eg ønskjer at 18-årsgrensa for å gifte seg i Noreg skal vere absolutt. Sjølv om det er veldig få under 18 år som har fått dispensasjon til å gifte seg i Noreg dei siste åra, vil dette forbodet sende eit viktig signal utanlands om at vi ikkje aksepterer at mindreårige giftar seg.»

2.6 Avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap. Tap av statsborgerskap ved straffbare forhold

2.6.1 Innledning

Det var tre lovforslag som i 2018 tok opp ulike spørsmål knyttet til statsborgerskap. Det ene gjaldt avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap, se punkt 2.6.2. Det andre gjelder tap av statsborgerskap ved straffbare forhold, se punkt 2.6.3. Endelig ble det tatt stilling til enkelte statsborgerskapsspørsmål for barn født i utlandet. Disse behandles i punkt 2.7.

2.6.2 Avvikling av prinsippet om ett statsborgerskap

Ved endringslov 20. desember 2018 nr. 121 var det stor enighet på Stortinget om å avvikle prinsippet om ett statsborgerskap, med tilhørende endringer i statsborgerloven og statsborgerforskriften. Forarbeidene er Prop. 111 L (2017–2018) og Innst. 74 L (2018–2019). Ikrafttredelse var ikke bestemt per 1. januar 2019.

Det var stor enighet ved behandlingen av proposisjonen hvor det ble vist til anmodningsvedtak nr. 525 av 15. mars 2016 ved behandlingen av Representantforslag 10 S (2015–2016), samt punkt 5 i Jeløya-plattformen. Det å avvikle prinsippet om ett

statsborgerskap reflekterer en utvikling med økende globalisering der mange har tilknytning til flere land. Forslaget innebærer en harmonisering med regelverket i øvrige nordiske land og flertallet av europeiske land.

Det er ikke lenger et vilkår at man løses fra et annet statsborgerskap for å ha krav på norsk statsborgerskap. Norske borgere vil heller ikke automatisk miste sitt norske statsborgerskap ved erverv av annet statsborgerskap ved søknad eller samtykke.

Det foreslås videre en ny bestemmelse om gjennerverv av statsborgerskap for personer som tidligere har mistet sitt norske statsborgerskap på grunn av prinsippet om ett statsborgerskap.

Forslaget må også ses i sammenheng med Stortingets vedtak om endringer i statsborgerloven om tap av statsborgerskap ved straffbare forhold, se punkt 2.6.3.

2.6.3 Tap av statsborgerskap ved straffbare forhold

Ved lov 25. mai 2018 nr. 19 ble det i statsborgerloven innført en ny § 26a om tap av statsborgerskap ved straffbare forhold. Forarbeidene er Prop. 146 L (2016–2017) og Innst. 173 L (2017–2018). Bestemmelsen trådte i kraft 1. januar 2019.

Bestemmelsen åpner for at en norsk statsborger som har utvist framferd sterkt til skade for Norges vitale interesser, ved dom kan tape sitt norske statsborgerskap dersom vedkommende straffes etter en bestemmelse i straffeloven kap. 16, 17 eller 18 som kan føre til fengselsstraff i seks år eller mer. Det var ved lovbehandlingen stor uenighet mellom partiene, og hele ti voteringer måtte til da paragrafen ble vedtatt.

Det er et lovfestet unntak for personer som var under 18 år da lovbruddet ble begått. Videre ble det lovfestet at norsk statsborgerskap ikke kan tapes etter bestemmelsen dersom det i betraktning av forholdets alvor og statsborgerens tilknytning til riket, vil være et uforholdsmessig inngrep overfor vedkommende selv eller de nærmeste familiemedlemmene. I saker som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Dobbelt statsborgerskap er en forutsetning for å frata personer det norske statsborgerskapet på grunn av terrorhandlinger eller liknende.

2.7 Foreldreskap og statsborgerskap for barn født i utlandet

Stortingets vedtak av endringslov 15. juni 2018 nr. 34 innebar endringer i barneloven og statsborgerloven for en mer sikker saksbehandling når det er tvil om identitet eller tvil om farskap. Forarbeidene er Prop. 82 L (2017–2018) og Innst. 336 L (2017–2018). Ikrafttredelse var ikke bestemt per 1. januar 2019.

Erklæring av farskap for barn født i utlandet skjer ofte i forbindelse med at det søkes om pass til barnet ved norsk utenriksstasjon, og i den forbindelse tildeles også fødselsnummer. Er mannen som erklærer farskap norsk statsborger, blir barnet automatisk norsk statsborger i kraft av statsborgerloven, og norske myndigheter fatter ingen avgjørelse om statsborgerskapet. I noen land og i noen saker kan det være særlig vanskelig for norske myndigheter å ta stilling til identiteten til barnet, moren eller mannen som vil erklære seg som far.

Barn født i utlandet kan mangle dokumenter som fødselsattest, eller det kan være tvil rundt dokumenter om identitet som legges fram. I slike tilfeller øker risikoen for uriktige opplysninger.

Det kan nå bes om DNA-test før farskap erklæres for barn født i utlandet når dette er nødvendig for å fastslå farskapet fordi barnet, moren eller mannen som vil erklære seg som far, ikke kan godtgjøre identiteten sin. Det kan også kreves når det er grunn til å tro at det gis uriktige opplysninger om hvem som er far for å få norsk statsborgerskap til barnet. Viser DNA-testen at mannen ikke kan være far til barnet, kan han ikke erklære farskap. Det samme gjelder der det sies nei til DNA-test.

Bestemmelsen vil gjelde førstegangsfastsattelse av farskap, og får ingen konsekvenser for farskap som allerede er fastsatt.

Videre er barneloven endret slik at norsk jurisdiksjon i farskapsaker begrenses noe. Dette gjelder i situasjoner der farskap både kan fastsettes i Norge og i et annet land der partene har nær tilknytning. Det foreslås vilkår som sikrer at den aktuelle saken håndteres av myndighetene i det landet hvor den best kan opplyses og behandles.

Departementet foreslår en mindre presisering i statsborgerlovens bestemmelse om at barn blir norsk statsborger ved fødselen dersom moren eller faren er norsk statsborger. Det foreslås å lovfeste at det er et krav at foreldreskapet følger av barneloven. Dette er ingen endring av gjeldende rett, men en presisering med et pedagogisk formål.

2.8 Endringer i foreldrepengeordningen – økte kvoter

Det har de siste årene årlig blitt foretatt justeringer i foreldrepengeordningen, herunder også i antallet kvoteuker. Etter at regjeringen Solberg i 2014 kuttet mødre- og fedrekvoten til 10 uker (fra 14), foreslo den samme regjeringen fire år senere å øke kvotene til 15 uker for mor og far. Det hadde sammenheng både med en snuoperasjon i Høyre og ønsket fra Venstre (V) slik at endringsønsket kom inn i regjeringserklæringen fra Jeløya.

Begge kvoter ble ved endringslov 15. juni 2018 nr. 33 økt til 15 uker fra 1. juli 2018. Dette reduserte samtidig ukene til fri fordeling mellom mor og far til 16 uker, slik at løsningen kommer nær en politisk målsetting om en tredeling av foreldrepengeperioden.. Forarbeidene er Prop.74 L (2017–2018) og Innst. 340 L (2017–2018).

Ved siden av denne økningen i kvotene ble det foretatt en reell forlengelse av stønadsperioden ved tvilling- og trillingfødsel gjennom endringer i § 14-9 fjerde ledd. Ved tvillingfødsler eller hvis to barn blir adoptert samtidig, blir stønadsperioden utvidet med 85 stønadsdager (17 uker) dersom full sats er valgt. Dersom redusert sats er valgt, blir utvidelsen 105 stønadsdager (21 uker). Ved fødsler av tre eller flere barn, eller hvis tre eller flere barn blir adoptert samtidig, blir stønadsperioden utvidet med 230 stønadsdager (46 uker) dersom full sats er valgt. Dersom redusert sats er valgt, blir utvidelsen 280 dager (56 uker).

Empiriske undersøkelser viser at far stort sett tar ut den lovbestemte «kvoten» og moren tar ut sin kvote og stort sett den felles kvoten til fordeling. Dette innebærer at økning av fedrekvoten fører til en økning i det antallet dager far er hjemme med omsorg for barnet. Videre er det et økende antall som tar ut foreldrepenger med 100 prosent ytelse. Økningen har vært fra 33 prosent stønadmottakere i 2009 til over 70 prosent i 2018.

Når far er hjemme under kvoteukene, trenger ikke mor være i arbeid eller under utdanning. Dette aktivitetskravet oppstår kun når far skal ta ut uker utover fedrekvoten, dvs. uker som er til fordeling. Dette aktivitetskravet til mor – som ikke motsvares av noe aktivitetskrav til far når mor tar ut uker utover sin kvote – har ført til at ESA har grepet inn for brudd på EUs likestillingsdirektiv. Denne tvisten mellom ESA og Norge er ennå ikke avklart.

BLD fremmet et høringsnotat, datert 23. mai 2018, med forslag om å utvide kvotene ved 80 prosent uttak av foreldrepenger. Dette ble raskt fulgt opp ved lovvedtak basert på forslag i Prop. 4 L (2018–2019) og Innst. 44 L (2018–2019). Dette førte til regelendringer i flere av bestemmelsene i kap. 14. Den viktigste er at ved 80 prosent uttak er mødre- og fedrekvoten nå forlenget til 19 uker med virkning fra 1. januar 2019. Fellesdelen er i slike tilfeller 18 uker. Bestemmelsene gjelder når uttaket av stønadperioden starter 1. januar 2019 eller seinere.

I tillegg foreslo departementet i høringsnotatet å bytte ut begrepene mødrekvoten og fedrekvoten med begrepene «mors del» og «fars del». Dette ble begrunnet med at kvotebegrepet passet bedre da en liten del av stønadperioden var forbeholdt far. Det virker noe utdatert når stønadperioden er delt i tre like store deler. Forslaget ble fragått ved framleggningen av Prop. 4 L (2018–2019), og komiteens flertall (unntatt KrFs medlem) uttalte i den anledning: «Det er svært uheldig at lovverket legger opp til en begrepsbruk som ikke gjenspeiler eller anerkjenner mangfoldet av familiesammensetninger i det moderne samfunnet. Endringen til kjønnsnøytral begrepsbruk er et viktig arbeid som dette flertallet har klare forventninger til skal materialisere seg i et forslag til begrep som Stortinget kan ta stilling til.»

I budsjettforliket mellom regjeringen og KrF ble det enighet om å utvide perioden for foreldrepenger for foreldre med barn som er født senest ved utgangen av svangerskapets uke 32 fra 1. juli 2019, slik at permisjonen slutter samtidig som den ville gjort ved fødsel på termin. Her kan det derfor ventes lovendringer i løpet av våren 2019 slik at vil permisjonen i realiteten forlenges for barn født svært for tidlig».

I samme budsjettforlik ble også engangsstønad ved fødsel, dvs. den minsteveltelsen som gis til personer uten rett til løpende foreldrepenger, vesentlig styrket. Det ble videre fattet flere verbalvedtak knyttet til reglene om denne engangsstønaden, se nærmere punkt 6.2.

2.9 Ulike endringer i trygdelovgivningen og sosialtjenesteloven

2.9.1 Innledning

Ved endringslov 20. desember 2018 nr. 98 ble det vedtatt flere endringer i folketrygdloven og sosialtjenesteloven. Forarbeidene er Prop. 12 L (2018–2019) og Innst. 93 L (2018–2019). Lovendringene omtalt i punkt 2.9.2 trer i kraft 1. juli 2019. Lovendringene omtalt i punkt 2.9.3 og 2.9.4 trådte i kraft 1. januar 2019.

Her skal kort nevnes de viktigste lovendringene i dagpengeordningen (punkt 2.9.2), i kvalifiseringsprogrammet i sosialtjenesteloven (punkt 2.9.3) og stans i offentlige stønader og barnebidrag ved barnebortføring til utlandet (punkt 2.9.4).

2.9.2 Dagpengeordninger ved arbeidsløshet

Hensiktsmessige endringer ble vedtatt i dagpengeordningen der kvalifiseringskravet (dvs. kravet om tidligere inntekt) ikke lenger skal beregnes ut fra inntekten det foregående, eller tre foregående år, men ut fra inntekten henholdsvis 12 og 36 måneder før det tidspunktet vedkommende blir arbeidsløs. Minsteinntektskravet for rett til dagpenger, se folketrygdloven (ftrl.) § 4-4, skal nå tjenes opp i en periode som ligger tettest mulig opp til tidspunktet for søknad om dagpenger. Det ble samtidig vedtatt en tilsvarende endring i ftrl. § 4-11 for perioden som gjelder for opptjening av dagpengegrunnlaget etter.

Vurderingen av om tidligere inntekt gir grunnlag for å innvilge dagpenger i 52 eller 104 uker er knyttet til beregningen av minsteinntekten, se ftrl. § 4-15. Av denne bestemmelsen følger

at stønadsperioden blir på maksimalt 104 uker dersom arbeidsinntekten på årsbasis i opptjeningsperioden overstiger 2 G, dvs. vel 193 700 kr, mens ved årsinntekt under 2 G blir stønadsperioden maksimalt 52 uker.

I tillegg må kravet til opptjening tilfredsstillende minsteinntektskravet for rett til dagpenger i ftrl. § 4-4 nevnt over.

2.9.3 Forslag til endringer i sosialtjenesteloven om kvalifiseringsprogrammet

I samme lovvedtak ble det samtidig foretatt endringer i reglene om deltaking i kvalifiseringsprogram. Reglene om slikt program står i sosialtjenesteloven (lov 18. desember 2009 nr. 131, sotjl.), men selve programvirksomheten strekker seg tilbake til 2007.

Programmet retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne og ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Formålet med kvalifiseringsprogram med tilhørende kvalifiseringsstønad er å bidra til at flere i denne målgruppen kommer i arbeid.

Endringene gjelder inngangsvilkår, varighet og innhold i kvalifiseringsprogrammet.

Målsettingen er å gjøre programmet mer fleksibelt og tilgjengelig enn i dag, og skjer på bakgrunn av et fallende antall deltakere gjennom de siste fem årene. Fra et beregnet antall deltakere på 15 600 brukere, var det i underkant av 5400 deltakere i kvalifiseringsprogrammet ved utgangen av 2017. Det er også en prosentvis nedgang av deltakere som går over i faste arbeidsforhold etter fullført program.

Kvalifiseringsprogrammet skal være et individuelt tilpasset og arbeidsrettet fulltidsprogram. Aktiviteter som kan inngå i programmet er et bredt sett av statlige arbeidsmarkedstiltak, kommunale arbeidstrenings- og sysselsettingstiltak og ulike former for motivasjons- og mestringstrening. Det kan i tillegg settes av tid til helsehjelp, opptrening og egenaktivitet.

Kvalifiseringsprogrammet ble fra 2010 en lovpålagt oppgave for alle kommuner. De som fyller inngangskriteriene har en rett til kvalifiseringsprogrammet, forutsatt at arbeids- og velferdsforvaltningen kan tilby et tilpasset program. Kommunens plikt til å tilrettelegge et tilpasset program er nå styrket i samme bestemmelse. Mangler på statlige eller kommunale tiltak er eksempler på forhold som ikke lenger gir grunnlag for avslag på søknad om kvalifiseringsprogram.

Av de viktige lovendringene er senkning av aldersgrensen nedad fra 19 til 18 år (sotjl. § 29). Videre lovfestes at den vesentlige delen av programmet skal bestå av tiltak som direkte forventes å styrke deltakers muligheter for overgang til arbeid etter endt program (sotjl. § 30).

Bestemmelsen i sotjl. § 32 angir rammene for kvalifiseringsprogrammets varighet og er endret slik at varigheten i større grad tilpasses deltakerens forhold. Tidsperspektivet ved innvilgelse av kvalifiseringsprogram skal være maksimalt to år. Men ut fra individuell vurdering kan programmet forlenges med inntil ett år. Lovendringen innebærer dermed en mulighet for utvidelse og forlengelse.

Videre er det vedtatt endringer i § 34 som gjør det mulig med avbrudd i programtiden ved fravær knyttet til ordinært arbeid for å legge forholdene bedre til rette for at deltakere skal kunne prøve seg i ordinært arbeid uten å være redd for at programmet avsluttes. Det skal videre legges bedre til rette for å kunne gjenoppta deltakelse i kvalifiseringsprogrammet etter fødsel eller adopsjon.

2.9.4 Stans i utbetaling av offentlige stønader og barnebidrag når en av foreldrene har bortført et barn til utlandet

I lov 6. juni 2014 nr. 19 (lov om stans i utbetalinga av offentlege ytingar og barnebidrag når ein av foreldra har bortført eit barn til utlandet) ble det vedtatt endringer. Det skal bli langt enklere å innhente opplysninger fra organer og personer som nevnt i ftrl. § 21-4, blant annet fra Folkeregisteret, og inntektsopplysninger fra a-ordningen. Dette fører til enklere administrering og mer effektiv tilbakeholdelse av aktuelle ytelser etter lovens bestemmelser.

2.10 Endringer i pleiepengeordningen

Ved endringslov 20. desember 2018 nr. 198 ble det også vedtatt endringer i folketrygdloven vedrørende pleiepenger. Slike forslag var ikke fremmet i Prop. 12 L (2018–2019), se punkt 2.9. Stortingsflertallet slo seg imidlertid ikke til ro med regjeringens forslag om først å vurdere effekten av allerede foretatte endringer i pleiepengeordningen og deretter utrede konsekvenser av ulike anmodningsvedtak fra behandlingen av pleiepengespørsmålet i 2017. De nye lovendringene trådte i kraft 1. januar 2019.

Pleiepengeordningen er en midlertidig inntektssikring for foreldre som må være borte fra jobb for å pleie sine syke barn. For at flere skal få mulighet til å være hjemme og pleie sine syke barn, ble det fra 2017 gjort store forbedringer i ordningen. Varig syke barn ble innlemmet, det ble lettere for foreldre å ta ut pleiepenger samtidig, og den generelle aldersgrensen ble hevet til 18 år. Pleiepengeordningen er utvidet til å omfatte anslagsvis 9000 flere familier sammenliknet med det tidligere regelverket. Det ble i 2017 fattet flere anmodningsvedtak om ytterligere «bedringer» i ordningen med pleiepenger, ikke minst hva gjelder varighet og muligheten for to personer å være hjemme samtidig med

Et forslag fra Det norske arbeiderpartier (DNA), Senterpartiet (Sp) og Sosialistisk Venstreparti (SV) fikk stemmene fra KrF til å oppheve tidsbegrensningen på fem år i nåværende § 9-12.

Videre ble det åpnet for at inntil to omsorgspersoner kan få pleiepenger samtidig dersom barnets behov for kontinuerlig tilsyn og pleie tilsier det, se § 9-10 andre ledd. Etter ftrl. § 9-11 andre og nytt tredje ledd kan ytelsen graderes ned for hver time barnet har tilsyn av andre, målt mot en normalarbeidsuke på 37,5 timer. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om gradert ytelse.

Etter § 9-15 første ledd skal pleiepenger og opplæringspenger ytes etter de samme bestemmelsene som sykepenger fra folketrygden, men slik at det til selvstendig næringsdrivende gis ytelse med 100 prosent av grunnlaget inntil seks ganger grunnbeløpet (6 G).

I tillegg vedtok Stortinget følgende tre anmodningsvedtak:

I) Stortinget ber regjeringen utrede en statlig ordning som sikrer økonomisk trygghet for dem som ikke har opptjent rettigheter i ordningen med pleiepenger. Regjeringen må komme tilbake til Stortinget med forslag om en slik ordning så snart som mulig.

II) Stortinget ber regjeringen sørge for at pleiepengeordningen er godt kjent i det kommunale og statlige hjelpeapparatet, ved alle sykehus/helseinstitusjoner, helsestasjoner og blant fastleger, for å sikre at skriftlig og muntlig informasjon om ordningen blir gitt uoppfordret til alle som har behov for det.

III) Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at det gjøres unntak fra lov om folketrygd § 9-11 andre ledd første punktum når den som har omsorg for barnet ikke har mulighet til å være i arbeid mens barnet har tilsyn av andre fordi han eller hun har hatt tilsyn og pleie av barnet på natten og dermed har behov for hvile, eller det er nødvendig å være i beredskap.

2.11 Flere endringer i barnehageloven

Ved endringslov 8. juni 2018 nr. 29 ble det vedtatt en rekke endringer i barnehageloven (bhgl.) ved regelfesting av en minimumsnorm for grunnbemanning, plikt til å samarbeide om barns overgang fra barnehage til skole og skolefritidsordning (SFO) mv. Forarbeidene er Prop. 67 L (2017–2018) og Innst. 319 L (2017–2018). Endringsloven trådte i kraft 1. august 2018.

Det vedtatte minimumskravet til grunnbemanningen i barnehageloven innebærer at det minimum skal være én ansatt per tre barn under tre år og én ansatt per seks barn over tre år, se bhgl. § 18. Det er nå en lovfestet plikt for barnehageeier og skoleeier til å samarbeide om barns overgang fra barnehage til skole og SFO, se ny bhgl. § 2a. Søkere med utenlandske yrkeskvalifikasjoner til stilling som styrer eller pedagogisk leder i barnehage må dokumentere norskferdigheter tilsvarende det som gjelder etter forskrift om opptak til høgre utdanning § 2-2 andre ledd, se ny bhgl. § 18b.

Etter ny bhgl. § 18c skal fast eller midlertidig ansatte i arbeidstiden ikke bruke klesplagg som helt eller delvis dekker ansiktet. Forbudet gjelder når personen befinner seg på barnehagens område eller deltar på aktiviteter i regi av barnehagen. Forbudet gjelder ikke når bruken av slike plagg er begrunnet i klimatiske, pedagogiske, helsemessige eller sikkerhetsmessige forhold. Gjentatte brudd på forbudet kan gi grunnlag for oppsigelse.

En ny bestemmelse i bhgl § 19i fastslår at barn som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i barnehagen. Spesialpedagogisk hjelp etter § 19a inkluderer nødvendig opplæring i bruk av alternativ og supplerende kommunikasjon.

2.12 Varig lagring av blodprøvene i nyfødtscreeningen

Ved endringslov 15. mai 2018 nr. 17 ble det vedtatt en ny § 9a i behandlingsbiobankloven (lov 21. februar 2003 nr. 12) som gjelder oppbevaring og bruk av biologisk materiale i nyfødtscreeningen. Forarbeidene er Prop. 26 L (2017–2018) og Innst. 182 L (2017–2018). Bestemmelsen trådte i kraft 1. juli 2018.

Biologisk materiale som er innhentet i den genetiske masseundersøkelsen av nyfødte for alvorlige arvelige sykdommer, kan etter regelendringen for fremtiden oppbevares *varig* i en nasjonal diagnostisk biobank, med mindre foreldre eller barnet etter 16 år, ønsker å reservere seg. Den tidligere oppbevaringstiden var seks år som er tilstrekkelig for en faglig forsvarlig gjennomføring av masseundersøkelsen, og for overvåking og kvalitetssikring av helsehjelpen som gis for sykdommene i undersøkelsen.

Det biologiske materialet i den permanente databasen kan brukes til medisinsk og helsefaglig forskning etter reglene i helseforskningsloven. Det er denne nye bruken av en permanent database over størstedelen av den norske befolkning som begrunner at materialet skal kunne oppbevares på ubestemt tid.

Foreldre kan trekke samtykket tilbake og kreve at det biologiske materialet destrueres etter § 14. Fra barnet fyller 16 år, er det barnet selv som kan trekke samtykket tilbake og kreve destruksjon. Foreldrene skal informeres om retten til å trekke samtykket tilbake og kreve destruksjon etter § 14 mellom ett og to år etter fødselen. Barnet og foreldrene skal informeres om retten til å trekke samtykket tilbake og kreve destruksjon etter § 14 det kalenderåret barnet fyller 16 år.

2.13 Endringer i arbeidsmiljøloven

Ved endringslov 22. juni 2018 nr. 46 ble det vedtatt flere endringer i arbeidsmiljøloven som betyr skjerpede krav til fast ansettelse og utvidet adgang for arbeidstakere til å kreve fast ansettelse. Forarbeidene er Prop. 73 L (2017–2018) og Innst. 335 L (2017–2018). Bestemmelsene trådte i kraft 1. januar 2019.

Innholdet i begrepet «fast ansettelse» var tidligere ikke tydeliggjort i loven, men er nå i § 14-9 første ledd andre punktum definert slik: «Med fast ansettelse menes i denne lov at ansettelsen er løpende og tidsbegrenset, at lovens regler om opphør av arbeidsforhold gjelder, og at arbeidstaker sikres forutsigbarhet for arbeid i form av et reelt stillingsomfang.»

I tillegg innføres det krav til at arbeidstaker skal sikres forutsigbarhet i form av et reelt stillingsinnhold. Det som framgår av de nye reglene er at arbeid som utføres periodevis ikke hindrer fast ansettelse, såfremt arbeidsavtalen fastsetter eller gjør det mulig å beregne når arbeidet skal utføres.

Avtaler uten slik forutberegnelighet oppfyller ikke vilkårene for fast ansettelse. Dersom avtalen heller ikke oppfyller vilkårene for midlertidig ansettelse, vil avtalen etter lovendringen være ugyldig.

Som følge av lovendringen kan en ansatt som først har vært midlertidig ansatt i et vikariat og deretter midlertidig ansatt i en stilling hvor arbeidet er av midlertidig karakter, kreve fast ansettelse etter tre år.

Reglene får mest sannsynlig størst betydning ved innleie fra et bemanningsbyrå hvor det oftere blir benyttet ulike grunnlag for innleie fordi det også er vedtatt begrensninger i muligheten til å inngå tariffavtale om innleie av arbeidskraft.

Lovforslagene reiste kontroversielle spørsmål, og hele 15 voteringer måtte til i Stortinget før endringene ble vedtatt med knapt flertall i tråd med regjeringens forslag.

2.14 Endringer i sprøyteromslov og helsesøstertittel

Ved endringslov 20. desember 2018 nr. 113 ble det vedtatt i endringer i den tidligere sprøyteromsloven som både endrer lovens tittel og utvider innholdet. Forarbeidene er Prop. 13 L (2018–2019) og Innst. 94 L (2018–2019). Bestemmelsene trådte i kraft 1. januar 2019.

Disse endringene gjennomføres parallelt med det pågående arbeidet for at reaksjonene mot bruk og besittelse til eget bruk av illegale rusmidler skal overføres fra justissektoren til helsetjenesten.

Overdosedødsfallene er heldigvis redusert i Norge de siste par åene. De vedtatte endringene vil innebære en styrket innsats mot overdosedødsfall ved at det i brukerrum (den nye betegnelsen) åpnes for å injisere flere typer stoffer mens det tidligere kun var åpnet for injisering av heroin.

Dette innebærer en utvidelse av målgruppen til å omfatte alle med langvarig avhengighet. Videre skal tunge rusavhengige kunne gis opplæring i overgang fra injisering til mer skånsom bruk. Det skal også være mulig for brukerne å bli instruert i andre mer skånsomme inntaksmåter i sprøyterommet. Dette gjelder for eksempel å røyke heroin. Begrepsbruken i loven er endret fra «sprøyterom» og «sprøyteromsordningen» til «brukerrom» og «brukerromsordningen». Lovendringene er fulgt opp av endringer i forskrift 17. desember 2004 nr. 1661 (sprøyteromsforskriften).

Norsk sykepleierforbund har vedtatt å endre tittelen «helsesøster» til «helsesykepleier». Dette ble i samme lovvedtak fulgt opp ved tekniske regelverksendringer i helse- og omsorgstjenesteloven § 3-2 andre ledd første punktum.

2.15 Endringer i barnevernloven. Oppfølging av lovendringer

BLD har under arbeid en ny barnevernslov basert på lovutkastet i NOU 2016: 16 *Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Lovutkastet er kritisk kommentert av Stang i FAB nr. 3 for 2017.³ BLD har de to siste årene fremmet flere endringsforslag i gjeldende barnevernlov.

Endringslov 16. juni 2017 nr. 46 innebar starten på det som BLD kaller en administrativ barnevernsreform. Forarbeidene er Prop. 73 L (2016–2017) og Innst. 354 L (2016–2017). Lovendringene styrket kommunenes ansvar for barnevernet samtidig som oppgavene til det statlige barnevernet ble tydeliggjort. Det skal iverksettes kvalitets- og kompetansetiltak overfor kommunene for å sikre at flere utsatte barn og familier får den hjelpen de trenger på et tilstrekkelig tidlig tidspunkt. Viktigheten av å mobilisere og bygge på de relasjoner og ressurser som finnes rundt barnet, understrekes for å sikre barnets tilhørighet og tillit.

Mange av disse lovendringene i barnevernloven (bvl.) trådte i kraft 1. januar 2018. Men det gjelder ikke endringene i bvl. § 2-3 om ansvar i barnevernet, § 4-3 om undersøkelsesplikten, § 4-22 om fosterhjem og i flere av de økonomiske bestemmelsene i bvl. kap. 9. Disse endringene er ikke trådt i kraft per 1. januar 2019.

I påvente av ny barnevernslov ble det ved lov 20. april 2018 nr. 5 foretatt en større revisjon i barnevernlovens bestemmelser ut fra forslagene i Prop. 169 L (2016–2017), se Innst. 151 L (2017–2018). De fleste av disse bestemmelsene trådte i kraft 1. juli 2018.

Disse endringene skal bidra til å øke rettssikkerheten til barn og foreldre i barnevernssaker ved å bedre barnevernstjenestens saksbehandling og styrke barneperspektivet i loven. Bl.a. er det tatt inn i lovens formålsbestemmelse at loven skal bidra til at barn møtes med «trygghet, kjærlighet og forståelse». Barn er gitt rett til nødvendige barneverntiltak og rett til medvirkning. Videre stilles det krav om bedre dokumentasjon i barnevernet. Reglene om opplysningsplikt til barnevernet, både i barnevernloven og i en rekke særlover, er klargjort og forenklet. Dette for at regelverket skal bli enklere å anvende for dem som er omfattet av opplysningsplikten. Også her er det vedtatte bestemmelser som ikke er trådt i kraft per 1. januar 2019.

I statsbudsjettet for 2019 fra BLD går det fram at lovarbeidet skal fortsette, og forslag til ny barnevernslov skal sendes på høring i 2019. For 2019 er det videre prioritert økonomiske tilskott til ulike barnevernsformål. Arbeidet med et digitalt løft for det kommunale barnevernet skal prioriteres gjennom det kommunal-statlige samarbeidsprosjektet *DigiBarnevern* for å øke effektiviteten og kvaliteten i barnevernets saksbehandling.

³ Elisabeth Gording Stang: «Forslaget til ny barnevernlov. Rettighetsfesting, strukturendring og språkrevisjon», FAB 2017, s. 191–212.

3. Framlagte, ubehandlede lovforslag

3.1 Innledning

Ved årsskiftet 2018/2019 lå det bare et begrenset antall lovforslag på Stortingets bord og ventet på behandling. Svært mange lover ble behandlet på tampen av vårsesjonen 2018, supplert med en viss lovbehandling på slutten av en hektisk høstsesjon. Men tre lovforslag innenfor FABs kjerneområde ligger fremdeles til behandling i Stortingets komiteer. Flere nye lovforslag er både varslet og ventet, se punkt 4.4 om ulike høringsnotater, men artikkelen har som nevnt «cut-off» 1. januar 2019.

Ett viktig lovforslag innenfor FABs interessefelt er forslaget om ny arvelov (punkt 3.2).

Pasienters vern mot uforsvarlig virksomhet er endret vesentlig gjennom de siste årene og slutføres nå ved avvikling av en tidligere meldeordning (punkt 3.3). Forslagene til nye utilregnelighetsregler ligger fremdeles til behandling i Stortinget (punkt 3.4).

Blant forslag som ikke presenteres i det videre er representantforslag om at offentlig ansatte ikke skal tape tjenestepensjon ved å arbeide utover fylte 70 år i Dok. 8:46 L (2018–2019) ved siden av lovendringsforslag på finans- og transportsektorsiden. Videre er det i Prop. 116 L (2017–2018) lagt fram forslag om plikt til konsultasjoner gjennom et eget kapittel i sameloven. Forslagene regulerer konsultasjoner mellom offentlige myndigheter på alle forvaltningsnivåer og Sametinget og andre berørte samiske interesser.

3.2 Forslag til ny arvelov

Justisdepartementet la fram Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* i juni 2018, og lovsaken skal behandles i vårsesjonen 2019.

Dette lovforslaget ble behandlet i egen artikkel i *FAB* nr. 4 for 2018, og lovforslaget omtales derfor ikke videre her.

3.3 Tilsyn med helsetjenesten

Med forslagene i Prop. 30 L (2018–2019) fortsetter omleggingen av tilsyn med helsetjenesten, oppfølging av uforsvarlig virksomhet og større pasientskader. Tidligere har det vært fokusert på vedtaket av en statlig undersøkelseskommisjon, nedfelt i egen lov 16. juni 2017 nr. 56. Denne kommisjonen er under oppbygning og har nå fått ansatt ledelse.

Den videre oppfølgingen var å vedta en ny helsetilsynslov (lov 15. desember 2017 nr. 107) herunder en lovfestet utvidet meldeplikt til Statens helsetilsyn fra alle deler av helse- og omsorgstjenesten, både fra spesialisthelsetjenestene, kommunenes helse- og omsorgstjeneste og fra private virksomheter. Tidligere gjaldt meldeplikten bare spesialisthelsetjenesten. Lovendringene har ikke trådt i kraft per 1. januar 2019.

Disse varslene skal som tidligere vurderes og følges opp tilsynsmessig av Helsetilsynet, om nødvendige med stedlige undersøkelser, men nå er som sagt hele helse- og omsorgstjenesten pålagt meldeplikt.

Finansiering av de utvidete pliktene skjer ved forslaget om å avvikle meldeplikten til Helsedirektoratet, tidligere Kunnskapsenteret, om alvorlige hendelser i spesialisthelsetjenesten. Det synes å ha kommet lite ut av denne meldeplikten.

3.4 Kort om strafferettslig skyldevne og samfunnsvern

Stortinget skulle i løpet av vårsesjonen 2018 ta stilling til viktige, prinsipielle spørsmål som *hvem* som skal anses som strafferettslig *utilregnelig* og dermed fritas for straff, men som samtidig skal kunne dømmes til tvungent psykisk helsevern. Spørsmålet ble aktualisert i straffesaken mot Breivik. Et offentlig utvalg framla NOU 2014: 10 *Skyldevne, sakkyndighet, samfunnsvern*.

Forslagene i NOU 2014: 10 ble vesentlig endret før framleggingen i juni 2017 av Prop. 154 L (2016–2017). Etter departementets forslag skal tilregnelighetsvurderingen foretas ut fra et ikke-medisinsk, rettslig grunnvilkår – alvorlig sinnslidelse – som skal omfatte både alvorlige psykiske, somatiske og organiske lidelser med virkninger på sinnet. Bakgrunnen er utfordringen med å skille mellom det medisinske og det juridiske psykosebegrepet, og at mange som har en psykosediagnose, ikke er psykotiske i straffelovens forstand. I forslaget oppstilles i tillegg et vilkår om at personen er «utilregnelig» på grunn av lidelsen. Videre presiseres det i lovforslaget at retten ved utilregnelighetsvurderingen skal legge vekt på *graden av svikt* i personens virkelighetsforståelse og funksjonsevne. Ved å forlate psykosebegrepet beveger en seg bort fra dagens medisinske prinsipp.

Etter forslaget kreves det imidlertid ikke årsakssammenheng mellom sykdommen og det konkrete lovbruddet, eller at lovbrøyteren ikke forstod hva han gjorde, noe som kjennetegner et såkalt blandet prinsipp. Departementets forslag kan derfor best betegnes som et modifisert blandet prinsipp.

Når det gjelder hensynet til samfunnsvernet, foreslår departementet å senke terskelen for bruk av særreaksjoner i helsevesenet. Skillet mellom alvorlige og mindre alvorlige lovbrudd fjernes som grunnvilkår for en særreaksjon, slik at det avgjørende er hvilken framtidig fare lovbrøyteren representerer, ikke hvilket lovbrudd han har begått. Og faren trenger ikke være alvorlig voldsrisiko; det er tilstrekkelig med gjentatte vinningsforbrytelser som framstår som «plagsomme».

Samfunnet skal etter forslaget kunne verne seg både mot farlige, bryssomme og plagsomme utilregnelige. Flere utilregnelige vil kunne dømmes til særreaksjon. Dette vil bidra til å styrke samfunnsvernet, men samtidig vil psykiatriske sykehus fylles opp av personer som ikke har et utpreget behandlingsbehov. Kriminalomsorgen ekspanderer med andre ord inn i helsevesenet.

Justiskomiteen avholdt høring 9. januar 2018, og den videre prosessen er blitt utfordrende fordi det er reist mange motforestillinger fra faglig hold mot de framlagte forslagene til lovendringer.⁴ Justiskomiteen klarte ikke i løpet av 2018 å få behandlet lovforslagene, og saken er (foreløpig) utsatt til vårsesjonen 2019, halvannet år etter at lovforslaget ble framlagt.

⁴ Se blant annet tre felles kronikker i *Morgenbladet* fra januar 2018 fra et knippe rettspsykiatere, rettspsykologer og strafferettsjurister, se «Utilregnelighet til besvær – igjen» (4. januar 2018), «Psykisk helsevern som straffereaksjon» (11. januar 2018) og «De sakkyndiges rolle i straffesaker» (nett 12. januar 2018). Forfattet av: Randi Rosenqvist, spesialist i psykiatri, Ila fengsel og OUS, Karl Henrik Melle, spesialist i psykiatri, St. Olavs Hospital, Kjersti Narud, spesialist i psykiatri, OUS, Asbjørn Restan, spesialist i psykiatri, Vestre Viken HF, Kirsten Rasmussen, professor i rettspsykologi, NTNU, Linda Grønning, professor i rettsvitenskap, UIB, Aslak Syse, professor i rettsvitenskap, UIO og lege, Marit Halvorsen, professor i rettsvitenskap, UIO, Anders Løvlie, førsteamanuensis i rettsvitenskap, UIO, og Tor Langbach, tidligere leder av Domstoladministrasjonen.

4. Aktuelle NOUer, stortingsmeldinger og høringsforslag

4.1 Innledning

I dette avsnittet gis en kortfattet presentasjon av to av de 18 NOUen fra 2018 innenfor interesseområdet til FAB (punkt 4.2). Ingen av de 24 framlagte stortingsmeldinger falt innenfor FABs kjerneområde (punkt 4.3), mens det var flere viktige høringsnotater på de aktuelle rettsfeltene (punkt 4.4).

4.2 Offentlige utredninger

4.2.1 Innledning

Av de 18 NOU-ene som ble framlagt i 2018, ble et flertall overlevert i vårsemesteret. Langt de fleste ligger utenfor temaer som belyses i FAB. Her skal det kort redegjøres for to relevante utredninger, begge overlevert i årets siste måneder.

Ellers kan det være lesere som er interessert i to øvrige NOUer som ble avlevert midt i adventstiden. Lied-utvalget har i NOU 2018: 15 *Kvalifisert, forberedt og motivert – Et kunnskapsgrunnlag om struktur og innhold i videregående opplæring* vurdert om videregående opplæring har en struktur og et innhold som legger til rette for at flest mulig fullfører og består videregående opplæring. I hovedutredningen som kommer i desember 2019, skal utvalget vurdere ulike modeller for videregående opplæring og komme med forslag til konkrete endringer i struktur og fagsammensetning.

Utvalget bak NOU 2018: 16 *Det viktigste først – Prinsipper for prioritering i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og for offentlig finansierte tannhelsetjenester* foreslår prinsipper for prioritering i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og for offentlig finansierte tannhelsetjenester. Utredningen inneholder vurderinger av prioriteringsutfordringer i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og den offentlig finansierte tannhelsetjenesten, og framsetter anbefalinger om prinsipper for prioritering og virkemidler for å understøtte prioriteringsprinsippene.

4.2.2 Finansiering av opplæring for voksne med mangelfull utdanning

I slutten av november 2018 ble NOU 2018: 13 *Voksne i grunnskole- og videregående opplæring* avgitt til kunnskapsministeren etter halvannet års arbeid. Men utredningen behandler langt flere spørsmål enn de som har med opplæring å gjøre. Dette skyldes det brede mandatet utvalget var tildelt, blant annet om å sikre livsoppholdet til personer under slik opplæring. Poenget med utredningsarbeidet var å øke kompetansen til personer utenfor, eller med marginal tilknytning til, arbeidslivet og der dette kan ha sammenheng med mangelfulle grunnleggende kvalifikasjoner.

Utvalget har lagt vekt på offentlige skattefinansierte tiltak fordi mange i målgruppen står utenfor arbeidslivet, mens de sysselsatte ofte er i ustabile jobber. Inntektssikring fra det offentlige er for mange den viktigste kilden til livsopphold, i kortere eller lengre perioder. Gevinstene ved fullført grunnskole- og videregående opplæring vil i betydelig grad tilfalle fellesskapet via økt sysselsetting, høyere skatteinngang og redusert behov for offentlige overføringer.

Blant forslagene er at det åpnes for at personer uten arbeid fortsatt skal kunne opprettholde en rett til dagpenger under opplæring når de ikke har fullført/bestått videregående opplæring. Opplæring med dagpenger kan starte opp tidligst etter tre måneders arbeidssøkerperiode. Det

kreves en realistisk opplæringsplan i samarbeid med og godkjent av NAV, inkludert opplegg for oppfølging og et regelverk for sanksjonering.

Utvalget anbefaler at det prøves ut en ordning med lønnsrefusjon ved utdanningspermisjon for en begrenset målgruppe av arbeidstakere uten fullført grunnopplæring. Utvalget foreslår offentlig subsidiering av lønnskostnadene slik at lønnstakere kan benytte rett til utdanningspermisjon med mål om å fullføre videregående opplæring. Refusjonsordning for lønnsutgifter ved utdanningspermisjon innrettes mot arbeidsgiver, og bevilges basert på en søknad utarbeidet i samarbeid mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Utvalget foreslår endringer i Lånekassen med formål om å forbedre og tilpasse vilkårene for utdanningsstøtte til voksne som tar videregående opplæring. Endringene som foreslås vil også påvirke støtten og støttekriteriene til voksne som har behov for støtte fra Lånekassen mens de deltar i grunnskoleopplæring. Utvalget mener at alle flyktninger, inkludert familiegjennforente med disse, med rett og plikt til opplæring gjennom introduksjonsprogrammet, også bør være kvalifiserte til *flyktningstipend fra Lånekassen*.

Endelig fremmes forslag om kommunal grunnskolestønning på 2G til voksne som tar grunnskoleopplæring. De fleste voksne uten fullført grunnskoleopplæring er innvandrere med flyktningebakgrunn. Den privatøkonomiske gevinsten ved å gjennomføre grunnskoleopplæringen må forventes å være lav for mange, selv om statistikken viser at flyktninger med fullført grunnskolenivået i større grad er i lønnet arbeid enn de som mangler kompetanse fra grunnskolen. Kommunal grunnskolestønning skal kunne tildeles ut fra en individuell vurdering av behov. Utvalget forventer at det vil være stor interesse for deltakelse ettersom en stønning på 2G er høyere enn nivået på andre offentlige kilder til livsopphold ved utdanning. Stønningen kan gis til personer i aldersgruppen 20–54 år med behov og motivasjon for å fullføre grunnskoleopplæringen. Den bør være skattepliktig, pensjonsgivende og inngå som kilde i inntektskravet for familieinnvandring. Norskopplæring kan være en nødvendig del av opplæringsløpet for minoritetsspråklige.

4.2.3 Bedre oppfølging av fosterhjem

Rett før jul overleverte fosterhjemsutvalget NOU 2018: 18 *Trygge rammer for fosterhjem*. Utvalget foreslår større grad av standardisering og rettighetsfesting av økonomiske forhold enn det som ligger i dagens system. Utvalget har også flere forslag til bedre oppfølging av fosterhjemmene, som blant annet å utvikle faglige standarder for forsvarlig oppfølging, etablere spisskompetansemiljøer som kan fungere veiledende for barn, fosterforeldre og foreldre og om at kommunene skal utvikle lokale løsninger for tilgjengelighet utenom kontortid. Utvalget foreslår også at det opprettes et konfliktløsningsorgan som kan avklare uenigheter mellom barnevernstjenesten og fosterforeldrene.

4.3 Stortingsmeldinger

Det ble framlagt til sammen 13 stortingsmeldinger i vårsesjonen og 11 meldinger etter at Stortinget tok sommerferie og fram til årsskiftet. Ingen av meldingene synes å ha direkte interesse for FABs interessefelt.

Det kan like fullt nevnes at synspunkter og talloppgaver fra Meld. St. 5 (2018–2019) *Regulering av pensjoner i 2018 og pensjonisters inntektsforhold* er innarbeidet i punkt 5.

Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028* er av interesse for universitetsansatte og forsøker å bidra til en utvikling av et bærekraftig samfunn, der kunnskap kan bidra til nye, grønne og lønnsomme arbeidsplasser og en bedre og mer effektiv offentlig sektor. Meld. St. 15 (2017–2018) *Leve hele livet. En kvalitetsreform for*

eldre har som mål å framsette forslag som skal bidra til at eldre kan mestre livet lenger, ha trygghet for at de får god hjelp når de har behov for det, at pårørende kan bidra uten at de blir utslitt, og til at ansatte i større utstrekning kan få brukt sin kompetanse i tjenestene.

4.4 Høringer om lov- og forskriftsendringer

4.4.1 Innledning

Selv om det ikke har vært en altfor stor lovgivningsaktivitet i 2018 med tanke på hva som ble framlagt for Stortinget (se punkt 2 og 3), kan det synes ut fra mengden av høringsnotater at 2019 vil innebære lovgivningsaktivitet på mange ulike rettsområder.

Som vanlig har forfatteren foretatt et utvalg med utgangspunkt i FABs interessefelt. Videre er høringsnotater som allerede har resultert i lovforslag eller vedtatte lover, utelatt.

Poenget i den etterfølgende redegjørelsen er ikke å gå dypt inn i det enkelte høringsnotatet, men peke på dets eksistens for at interesserte kan gå videre med undersøkelser av innholdet. Høringsnotater lå tidligere under hvert enkelt departement, men må nå søkes på regjeringens felles dokumentside. For å lette et etterfølgende søk er det angitt både høringsfrist og nøyaktig dato på høringsnotatet.

4.4.2 Styrking av aktivitets- og redegjøringsplikten på likestillingsområdet

I høringsnotat av 4. juli 2018 la BLD fram forslag til endringer i likestillings- og diskrimineringsloven (ldl.), likestillings- og diskrimineringsombudsloven og enkelte andre lover for å styrke det aktive likestillingsarbeidet gjennom presisering av aktivitets- og redegjøringsplikter.

I høringsnotatet påpekes at ldl. § 27 pålegger barnehager, skoler og andre utdanningsinstitusjoner å sørge for at læremidlene og undervisningen bygger på likestillings- og diskrimineringslovens formål. Det er i ldl. § 28 gitt bestemmelser om kjønnsbalanse i offentlige utvalg, og ldl. § 19 fastsetter en plikt til å arbeide aktivt for å fremme universell utforming.

Departementet foreslår i høringsnotatet å utvide redegjøringsplikten for pågående aktivt likestillingsarbeid i regnskapsloven § 3-3c om redegjørelse om samfunnsansvar.

Etter ldl. § 26 første ledd har alle arbeidsgivere i offentlige og private virksomheter en generell plikt til å arbeide aktivt for å fremme likestilling og for å hindre diskriminering på alle lovens diskrimineringsgrunnlag. Det foreslås en tydeliggjøring av arbeidsgivers plikt til å forebygge seksuell trakassering og at arbeidsgiver skal rette særlig oppmerksomhet mot sammensatt diskriminering (diskriminering på flere grunnlag samtidig).

Departementet foreslår en utvidelse av aktivitetspliktene for virksomheter med mer enn 50 ansatte og for virksomheter med mellom 20 og 50 ansatte dersom én av arbeidslivets parter krever det. Forslaget innebærer at disse arbeidsgiverne pålegges en plikt til å utarbeide en skriftlig oversikt over lønn fordelt etter kjønn, kartlegge hvor mange som ønsker og har anledning til økt stillingsprosent/fulltidsstilling (ufrivillig deltid), gjennomføre lønnskartlegging og forebygge kjønnsrelatert vold der dette er relevant.

Forslaget innebærer videre at disse virksomhetene skal redegjøre for 1) den faktiske tilstanden for kjønnslikestilling i virksomheten og 2) hva som gjøres for å oppfylle aktivitetsplikten etter ldl. § 26. Redegjøringsplikten skal sikre at aktivitetsplikten blir fulgt opp. Alle regnskapspliktige foretak skal i tillegg redegjøre for hva de gjør for likestilling og ikke-diskriminering.

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) får ansvaret for veiledning og kontroll av aktivitets- og redegjørelsespliktene, både for private og offentlige aktører. Departementet foreslår at aktivitetsplikten ikke håndheves eller sanksjoneres utover den kontrollen LDO skal utføre.

Forslaget er nært knyttet til forslaget om å etablere et lavterskeltilbud for behandling av saker om seksuell trakassering, se punkt 4.4.3.

Høringsfristen var 5. oktober 2018.

4.4.3 Etablering av et lavterskeltilbud for behandling av saker om seksuell trakassering

I høringsnotatet fra BLD datert 2. juli 2018 fastslås at svært få saker om seksuell trakassering bringes inn for domstolene som er den prosessuelle muligheten i dag. Stortinget har derfor, i tre anmodningsvedtak, bedt regjeringen om å utrede et lavterskeltilbud for behandling av saker om seksuell trakassering, herunder å styrke veilednings- og hjelpetilbudet til personer som utsettes for seksuell trakassering.

På denne bakgrunn foreslår BLD flere sammenhengende forslag: I) Diskrimineringsnemnda gis myndighet til å håndheve forbudet mot seksuell trakassering i likestillings- og diskrimineringsloven; II) Diskrimineringsnemnda gis myndighet til å ilegge oppreisning i saker om seksuell trakassering innenfor arbeidslivet; III) Diskrimineringsnemnda gis myndighet til å ilegge erstatning i enkle saksforhold i saker om seksuell trakassering på alle samfunnsområder. På grunn av forventet økt saksmengde foreslås å utvide antall avdelinger i nemnda fra tre til fire.

Videre skal LDOs veiledningsrolle styrkes hva gjelder spørsmål om seksuell trakassering. Dette høringsnotatet kan også ses i sammenheng med den økte aktivitetsplikten som pålegges arbeidsgivere på likestillingsområdet, herunder om kjønnslikestilling og arbeid mot uønsket seksuell atferd, se punkt 4.4.2.

Høringsfristen var 10. oktober 2018.

4.4.4 Høring – forslag til ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor

Arbeids- og sosialdepartementet (ASD) sendte 17. oktober 2018 på høring forslag til endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover. Forslagene følger opp avtalen som ble inngått 3. mars 2018 mellom ASD, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor.

Det har i mange år vært arbeidet med å tilpasse offentlig tjenestepensjon til pensjonsreformen, blant annet for å gi offentlig ansatte bedre muligheter til å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og bygge ned mobilitetshindre mellom offentlig og privat sektor.

Det har i mange år vært arbeidet med å tilpasse offentlig tjenestepensjon til pensjonsreformen, blant annet for å gi offentlig ansatte bedre muligheter til å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og bygge ned mobilitetshindre mellom offentlig og privat sektor.

Den foreslåtte løsningen innebærer at det fortsatt skal være et enhetlig pensjonssystem i offentlig sektor, med livsvarig pensjon og like regler for kvinner og menn. Offentlig tjenestepensjon og AFP for offentlig ansatte skal legges om til livsvarige påslagsordninger som kommer i tillegg til folketrygden. Alle år i arbeid skal gi pensjonsopptjening, og pensjonen skal kunne tas ut helt eller delvis fra 62 år og kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet. De nye ordningene skal gjelde fra 2020 for dem som er født i 1963

eller senere. Arbeidstakerorganisasjonene har forankret avtalen blant sine medlemmer, og den har fått bred tilslutning.

Høringsfristen var 9. januar 2019.

4.4.5 Domstolsbehandling av saker om tilbakekall av statsborgerskap

Kunnskapsdepartementet sendte 5. november 2018 på høring forslag om endringer i statsborgerloven mv. om domstolsbehandling av saker om tilbakekall av statsborgerskap. Høringsnotatet inneholder forslag om at saker om tilbakekall av statsborgerskap skal avgjøres av domstolene, forslag om fri rettshjelp i saker om tilbakekall av statsborgerskap, og forslag om at barn som hovedregel ikke kan miste statsborgerskapet som følge av feil begått av foreldre eller besteforeldre.

Når det gjelder forslaget om domstolsbehandling, fremmes også et alternativt forslag som innebærer at det fortsatt skal være forvaltningen som fatter vedtak, men med den endring at det blir nemndbehandling med personlig frammøte i UNE, at det gis fritt rettsråd i klageomgangen, fri sakførsel ved behandling i domstolen, fritak for rettsgebyr og at man beholder sitt statsborgerskap inntil saken er avgjort av tingretten.

Høringsfristen var kort, og utløp allerede 17. desember 2018.

4.4.6 Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene

Kunnskapsdepartementet sendte 17. april 2018 på høring forslag til nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene. Høringsnotatet gjaldt for utdanningen av barnevernspedagoger, bioingeniører, ergoterapeuter, fysioterapeuter, radiografer, sosionomer, sykepleiere og vernepleiere.

Høringsfristen var 1. august 2018.

Kunnskapsdepartementet fulgte opp med et knippe separate høringsnotater 29. november 2018 med forslag til nasjonale retningslinjer for utdanningen av audiografer, farmasøyter, klinisk ernæringsfysiologer, medisinerer, optikere, ortopediingeniører, psykologer, tannpleiere, tannteknikere og tannleger.

Høringsfristen er 3. mars 2019.

4.4.7 Krav til opphold i Norge for rett til barne- og ektefelle tillegg

Arbeids- og sosialdepartementet sendte 9. november 2018 forslag om krav til opphold i Norge for rett til barne- og ektefelle tillegg. Forslagene følger opp synspunktene i Meld. St. 40 (2016–2017) *Eksport av norske velferdsytelser*, punkt 6.4.6. Her varslet regjeringen en vurdering av om det er mulig og hensiktsmessig å forby utbetaling av for eksempel forsørgingstillegg til mottakere av ytelser fra folketrygden utenfor EØS. Notatet følger også opp Stortingets anmodningsvedtak 29. mai 2018 nr. 784, der regjeringen er bedt om å «utrede om det kan iverksettes stans i utbetaling av flere offentlige ytelser i tilfeller der barn sendes til utlandet og holdes der mot sin vilje».

Formålet med forslagene i høringsnotatet er å begrense velferdseksport, samt å stramme inn på offentlig støtte til foreldre som sender barn til land hvor de utsettes for tvang og omsorgssvikt, for på denne måten å forebygge slike handlinger.

Høringsfristen var 8. februar 2019.

4.4.8 Flere endringer foreslått i vergemålsloven

Justisdepartementet sendte 14. november 2018 ut et omfattende høringsnotat som tar opp en rekke utfordrende spørsmål knyttet til den nye vergemålsloven og praktiseringen av lovens ulike bestemmelser. Det var enkelte større mediesaker vedrørende slike spørsmål høsten 2018.

Notatet tar blant opp utfordringer vedrørende vergemål for personer uten samtykkekompetanse, særskilt forvaltning av midlene til personer under vergemål, klage- og begjæringsrett i saker om vergen, vergegodtgjøring, forhåndsvarsel i vergemålssaker, tilgangen til opplysninger fra Folkeregisteret, varsel til fylkesmannen i saker om fratakelse av rettslig handleevne, opplysningsplikt for gjenlevende når arvinger til uskiftebo er under vergemål, og mindreåriges rett til medbestemmelse.

Høringsfristen var 14. februar 2019.

4.4.9 Krav om botid for utenlandske arbeidstakere som skal ansettes i barnehage eller skole

Kunnskapsdepartementet sendte 11. desember 2018 på høring forslag til endringer i barnehageloven, opplæringsloven og friskoleloven. Høringsnotatet inneholder forslag om å innføre hjemler til å utarbeide forskrift med krav om botid for utenlandske arbeidstakere som skal ansettes i barnehage eller skole. Reglene om selve botiden vil komme i en etterfølgende forskrift og vil sendes på egen høring.

Høringsfristen var 29. januar 2019.

4.4.10 Økt aldersgrense for rett til ettervern i barnevernet til 25 år

I en pressemelding fra BLD datert 21. desember foreslår regjeringen å øke aldersgrensen for rett til ettervern i barnevernet fra 23 til 25 år. Det blir også foreslått å tydeliggjøre at retten til ettervern gjelder de som har et særlig behov for hjelp fra barnevernet til en god overgang til voksenlivet.

Fra 1. juli 2018 er barnevernloven en rettighetslov for barn. Barn har rett til nødvendige tiltak fra barnevernet når vilkårene for tiltaket er oppfylt. Dette gjelder også ettervern. Det skal ikke være en tidsfrist for når de unge kan ombestemme seg og få en ny vurdering av behovet for ettervern. Barnevernstjenesten i kommunene må vurdere om ungdommen skal gis ettervern ut fra hans eller hennes behov og mandatet til barnevernet.

Høringsnotat var ikke sendt ut per 1. januar 2019.

5. Pensjonsnivået og andre stønader til livsopphold

5.1 Om pensjonistenes levekår

Reglene for fastsetting av deler av folketrygdens pensjonsytelser er direkte lovregulert ved bestemmelsen om at reguleringen av grunnbeløpet i ftrl. § 1-4 skal følge lønnsutviklingen. Pensjonsutbetalingen skal reduseres med 0,75 % og i tillegg justeres for observert levealdersutvikling. Dette fører til en reell beskjæring av kjøpekraften til pensjonistene i år uten tilstrekkelig økning i kjøpekraften hos arbeidstakerne.

i år uten tilstrekkelig økning i kjøpekraften hos arbeidstakerne.

Gjennom særlige stortingsvedtak under behandlingen av statsbudsjettet har minsteytelsene de siste årene økt mer enn G-reguleringen skulle tilsi. Blant annet ble grunnpensjonen til gifte og samboende pensjonister økt fra 85 til 90 prosent av grunnbeløpet fra 2016. Den enkelte

pensjonist har som følge av dette fått en økning i pensjonen på om lag 4000 kr per år. En tilsvarende økning ble enslige minstepensjonister til del. En ny økning på 4000 kr per år for minstepensjonister ble vedtatt med virkning fra 1. september 2019 i budsjettforliket mellom regjeringen og KrF, se punkt 5.2.

Realveksten i ordinære pensjoner var positiv i perioden 2011–2014, men har vært negativ i 2015–2017, når også realveksten i lønningene var svak eller negativ. Det er anslått en negativ realvekst i alderspensjonene i 2018, mens veksten i 2019 anslås å bli positiv. Gitt anslagene for 2018 og 2019 er den gjennomsnittlige realveksten i alderspensjon i perioden 2010–2019 anslått til 0,5 %.

Den eldre befolkningen, det vil si personer fra 62 år og oppover, har like fullt i perioden 2006–2016 hatt en sterkere økning i kjøpekraften enn den yngre befolkningen. Den eldre delen av befolkningen har i løpet av perioden stort sett hatt en samlet realvekst mellom 30 og 35 prosent, mens den yngre delen stort sett har hatt en realvekst på 20 til 25 prosent. Den sterke veksten for de eldre skyldes blant annet økt yrkesaktivitet, men spesielt for personer over 66 år er også økt pensjonsopptjening en viktig årsak. I tillegg har reguleringen av pensjonene økt mer enn prisveksten i perioden.

Det er ikke lett å henge med i forståelsen av pensjonsendringer, særlig for opptjente rettigheter utover folketrygdens minsteytelser. En viktig reguleringsmekanisme er nedfelt i forskrift 6. mai 2011 nr. 465 om beregning av lønnsveksten som skal benyttes ved regulering av grunnbeløpet og alderspensjon i folketrygden.

En nærmere presentasjon av pensjonistenes inntekt- og formuesforhold gjennom det siste tiåret ble presentert i Meld. St. 5 (2018–2019) *Regulering av pensjoner i 2018 og pensjonisters inntektsforhold*. Stortinget tok informasjonen til orientering, se Innst. 95 S (2018–2019).

Opposisjonen fremmet forslag om at trygdeoppgjørene på nytt legges fram som egen sak for Stortinget fra og med trygdeoppgjøret for 2019, samt om en endring av reguleringsprinsippene for løpende pensjoner fra lønnsutvikling fratrukket 0,75 % til faktisk gjennomsnitt av lønns- og prisutvikling. Forslagene ble ikke vedtatt.

5.2 Regulering av grunnbeløpet og folketrygdens minsteytelser i 2018

Det blir bestemt i egen forskrift hvilke beløp som skal tildeles de ulike pensjonistgruppene som ikke har tilleggssystemer som overstiger folketrygdens minsteytelser. Fra 1. mai 2018 gjelder forskrift 1. juni 2018 nr. 786 om grunnbeløp, reguleringsfaktorer, satser for minste pensjonsnivå og satser for garantipensjon i folketrygden og virkningstidspunkt for regulering av kravet til minsteinntekt for rett til dagpenger.

I forskriften § 1 ble grunnbeløpet (G) i folketrygden fastsatt til 96 883 kroner med virkning fra 1. mai 2018. Økningen er på 3,47 % sammenliknet med G fastsatt til 93 634 kr fra 1. mai 2017.

Etter § 2 ble reguleringsfaktoren etter § 19-14 første ledd (lønnsveksten) satt til 3,47 %. Reguleringsfaktoren etter § 19-14 andre ledd ble satt til 2,69 %. På tilsvarende måte ble reguleringsfaktoren etter § 4 etter § 20-18 første ledd (lønnsveksten) også satt til 3,47 %. Reguleringsfaktoren etter § 20-18 andre ledd ble satt til 2,69 %.

Etter forskriften § 3 ble de ulike satsene for minste pensjonsnivå etter folketrygdloven § 19-8 tredje til sjette ledd fastsatt slik:

i) Lav sats etter tredje ledd (ektefellen er pensjonsmottaker) ble økt fra 149 225 kr til 153 514 kr. Dette er en økning på rundt 4300 kr eller 2,87 %.

ii) Ordinær sats etter fjerde ledd (ektefellen har uføretrygd eller inntekt over 2 G) ble økt fra 172 711 kr til 177 675 kr. Dette er en økning på nær 5000 kr eller 2,87 %.

iii) Høy sats etter femte ledd (enslig pensjonist eller pensjonist med ektefelle med inntekt under 2 G) ble økt fra 181 744 kr til 186 968 kr. Dette er en økning på om lag 5200 kr eller 2,87 %.

iv) Særskilt sats etter sjette ledd bokstav a (enslige alderspensjonister, herunder ektefeller som ikke lever sammen) øker fra 188 766 kr til 194 192 kr. Økningen er på rundt 5400 kroner, som også her tilsvarende 2,87 %.

v) Særskilt sats etter sjette ledd bokstav b (pensjonist som forsørger ektefelle over 60 år og fyller vilkårene for rett til ektefelle tillegg) ble økt fra 282 891 kr til 291 022 kr. Dette er en økning på vel 8000 kr eller 2,87 %.

Disse pensjonsbeløpene vil vare fram til endringen i grunnbeløpet som fastsettes med virkning fra 1. mai 2019.

Etter forskriften § 5 ble satsene for garantipensjon etter folketrygdloven § 20-9 (ny ordning) fastsatt til 172 002 kroner for ordinær sats og til 185 939 kroner for høy sats.

Disse pensjonsbeløpene vil vare fram til endringen i grunnbeløpet som fastsettes fra 1. mai 2019.

Etter forskriften § 5 ble satsene for garantipensjon etter folketrygdloven § 20-9 fastsettes (ny ordning) til 172 002 kroner for ordinær sats og til 185 939 kroner for høy sats.

I tillegg ble det i budsjettforliket mellom regjeringen og KrF fastslått at minstepensjon til enslige alderspensjonister skal økes med 4 000 kr på årsbasis fra 1. september 2019. Dette tillegget skal supplere den økningen som følger av G-reguleringen 1. mai 2019.

5.3 Bare prisjustering i satsene for økonomisk sosialhjelp

I motsetning til de siste års sterke prosentuelle økning i folketrygdens pensjoner har det bare skjedd en prisjustering av de veiledende sosialhjelpssatsene. Mange framhever at en vesentlig oppjustering av disse stønadssatsene vil være et målrettet tiltak i fattigdomsbekjempelsen. Det ble for 2019 foretatt en liten økning i barnetrygdens satser, se punkt 6.3.

Synspunktet om at en økning i satsene for økonomisk sosialhjelp er et målrettet virkemiddel i fattigdomsbekjempelsen, ble verken delt av regjeringen Stoltenberg eller av regjeringen Solberg.

Dette avspeiles på nytt i ASDs rundskriv A-2/2018 *Statlige veiledende retningslinjer for økonomisk stønad for 2019*, datert 17. desember 2018. Det heter her: «Satsene i de veiledende retningslinjene prisjusteres i 2018 i tråd med anslaget for vekst i konsumprisene i nasjonalbudsjettet for 2019 (pst.1,5).»

Tabellen nedenfor viser de veiledende retningslinjene for de ulike satsene per måned fra 1. januar. Satsene for 2019 er vist i venstre kolonne, til sammenlikning er satsene for 2018 vist i høyre kolonne:

Sivilstatus	Satser for 2019 (kr)	Satser for 2018 (kr)
-------------	----------------------	----------------------

Enslige	6 150	6 050
Ektepar/samboere	10 250	10 100
Person i bofellesskap	5 150	5 050
Barn 0–5 år	2 400	2 350
Barn 6–10 år	3 100	3 050
Barn 11–17 år	4 000	3 950

De veiledende beløpene er ment å omfatte utgifter til det løpende, daglige livsopphold (grunnleggende behov), som for eksempel mat og drikke, klær og sko, husholdningsartikler og hygiene med mer, internett og telefon, fritidsaktiviteter, fritidsutstyr til barn, og reiseutgifter, som blant annet innbefatter bruk av offentlig kommunikasjon i forbindelse med daglige gjøremål.

Boutgifter, strøm og oppvarming, bolig- og innboforsikring og innbo og utstyr inngår i livsoppholdet, men er ikke inkludert ved fastsettelse av de veiledende stønadsbeløpene da dette er utgifter som varierer mye fra hushold til hushold og i ulike deler av landet. Stønad til dekning av denne typen utgifter må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle.

Lovgrunnlaget for økonomisk stønad finnes i sosialtjenesteloven (sotjl.) §§ 18 flg. Det er understreket i rundskriv A-2/2018 at økonomisk stønad er en skjønnsmessig ytelse:

«Økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen er en skjønnsmessig ytelse, jf. lovens § 18 første ledd. De kommunale sosiale tjenestene i NAV-kontoret har både rett og plikt til å utøve skjønn når de vurderer om det skal ytes stønad, og ved utmåling av stønaden. Satsene i de veiledende retningslinjene må derfor betraktes som et veiledende utgangspunkt for det skjønn som skal utøves. ... Det vises for øvrig til rundskriv, Hovednummer 35/2012 punkt 4.18.1.5 om forholdet mellom individuell behovsprøving, kommunale normer og statlige veiledende retningslinjer.»

Aktivitetsplikten er understreket ved følgende setning: «Dersom stønadsbeløpet til arbeidsfør mottaker er på nivå med, eller over, hva mottakeren kan forventes å få gjennom arbeid, må det foretas en særskilt vurdering av nivået og krav til aktivitet.» Aktivitetsplikten til stønadsnettverk under 30 år ble fra 1. januar 2017 lovfestet i sotjl. § 20a.

Andelen mottakere med sosialhjelp som hovedinntekt var synkende i perioden 2006–2011, men har økt de seneste årene. For første gang siden 2004 var det 2016 over 130 000 personer som mottok sosialhjelp i kortere eller lengre tid (SSB 2017). I 2016 hadde 41 prosent av mottakerne sosialhjelp som *viktigste* inntekt, og rundt 40 prosent av mottakerne var enslige menn. Andelen innvandrere blant sosialhjelpsmottakerne har vært stigende år for år, og i 2015 passerte andelen 40 prosent eller over 50 000 personer, men dette må ses på bakgrunn av at også antallet innvandrere har steget. Utbetalt beløp passerte i 2016 for første gang seks milliarder kroner.

For en nærmere redegjørelse for lovgrunnlag, utmålingsregler og klageordninger vedrørende økonomisk stønad, se Kjønnstad, Syse og Kjelland: *Velferdsrett I. Grunnleggende rettigheter, rettsikkerhet og tvang*, 6. utg., Oslo 2017, kapittel 9: «Fattigdomsbekjempelse, økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogram». Fra 2012 har Arbeids- og velferdsdirektoratet på nett publisert og vedlikeholdt et rundskriv til lov om sosiale tjenester i NAV (Hovednummer 35/2012). I rundskrivet er det gjort greie for alle reglene i loven, også de som gjelder økonomisk stønad.

6. Stønadvinnerne ved budsjettforlik de siste årene

6.1 Innledning

Mens budsjettforhandlingene pågikk – både i det offentlige rom og bak lukkede dører – høsten 2018, kunne man få inntrykk av at hovedspørsmålene dreide seg om abortspørsmålet, barnetrygd, moms-fritak på pakker og tax-free kvoter.

Ut fra innholdet i forliket er det ikke tvil om at KrF fikk satt sitt preg på forhandlingsresultatet gjennom dette sjette budsjettforliket med regjeringspartiene.

Det ble godt med påplussinger på familierettede ytelser og en rekke mindre stønadssummer til ulike kristne organisasjoner, men også til andre verdig trengende. Til sammen ble det under budsjettforliket flyttet på 4,3 milliarder av samlede budsjetterte utgifter på 1350 milliarder. Dette utgjør 0,32 % av budsjettets utgiftsside.

På den andre siden er det en rekke store beløp som er helt unndratt forhandlinger fordi det er lovbundne utgifter eller på forhånd avsatte midler eller midler til ukontroversielle formål. Her kan nevnes 478 milliarder til folketrygden, 171 milliarder som rammetilskott til kommuner og fylkeskommuner og 160 milliarder til helseforetakene, for bare å nevne noen velferdsstatlige utgifter. I tillegg kommer større beløp til forsvar, politi og påtalemyndighet, transport, høyere utdanning, utviklingshjelp mv. Handlingsrommet ved slike budsjettføringer er derfor ikke så stort som bruttotallene skulle kunne tyde på.

Før forhandlingene var mange spente på om KrF ville klare å få økt barnetrygden. Resultatet ble at barnetrygden økte med 84 kr per måned per barn fra 1. mars 2019, se punkt 6.3. Dette er første gang på vel 20 år at denne satsen er økt.

Finansdebatten i Stortinget var tilspisset og tok 11 timer. Den var selvfølgelig sentrert om skattelette, forskjells-Norge og liknende utfordringer som utgjør skiller i politikken til høyre- og venstresiden. Regjeringspartienes forsvar for den økonomiske politikken som føres lå selvfølgelig i at den økonomiske situasjon i landet er bedret etter fem år med Solberg-regjeringen, se punkt 1.

6.2 Sterk økning av minsteytelsen ved fødsel og adopsjon

Dersom vilkårene for rett til løpende foreldrepenger ikke er oppfylt, har mor, eventuelt adoptivmor, krav på en engangsstønad ved fødsel eller adopsjon, se ftrl. § 14-17. Det ytes engangsstønad for hvert barn som fødes eller adopteres. Denne engangsstønaden har mor rett til uansett om far, eventuelt adoptivfar, har selvstendig rett til foreldrepenger. Det samme har en mann som adopterer alene uten rett til foreldrepenger.

Engangsstønaden lå i mange år på 35 263 kr per barn født eller adoptert. I løpet av fem års budsjettforlik med KrF hadde beløpet økt til 63 140 kr per barn fra 1. januar 2018.

I budsjettforliket for 2019 ble beløpet hevet med ytterligere 20 000 kr til 83 140 kr, dvs. en 136 prosents økning i løpet av seks år – av et tidligere «frosset» beløp.

Beløpet er uavhengig av om mottakeren mottar annen understøtting fra folketrygden, så som arbeidsavklaringspenger, overgangsstønad og uførepensjon.

I løpet av seks år med budsjettavtaler har engangsstønaden økt så mye at det vil være flere mottakere av løpende foreldrepenger som ikke vil ha rett til et samlet beløp av denne størrelsesorden.

Tidligere kunne stønadsmottakeren være berettiget til å få utbetalt «mellomlegget» mellom løpende foreldrepenger og engangsstønaden som en kontantutbetaling. Dette er nå ikke mulig idet regelen som kan gi kombinert utbetaling av foreldrepenger og engangsstønad er opphevet. Stønadsmottakeren må foreta et valg, og det er ikke lenger mulig å gjøre om en beslutning om foreldrepenger eller engangsstønad.

Denne engangsstønaden ved fødsel er den stønaden en kvinnelig student vil motta ved fødsel om hun ikke har hatt inntekt som ville gi et høyere beløp i løpende foreldrepenger. Siden fødealderen er økende, ble det i Stortinget enighet om følgende anmodningsvedtak: «Stortinget ber regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2020 gi en helhetlig vurdering av støtteordningene for studenter med barn, herunder vurdere forholdet til tilgrensende ordninger som foreldrepenger.» Dette er for å støtte opp under at studerende kvinner vil velge å føde tidligere (dvs. i studietiden) enn etter endt utdanning.

I tillegg ble det protokollert og medtatt i budsjettinnstillingene at stønadsperioden skal utvides ved prematur fødsel. Slik lyder komite-innstillingen: «Flertallet er enige om å utvide perioden for foreldrepenger for foreldre med barn som er født senest ved utgangen av svangerskapets uke 32 fra 1. juli 2019, slik at permisjonen slutter samtidig som den ville gjort ved fødsel på termin.», se også punkt 2.8 avslutningsvis.

6.3 Barnetrygden er økt

Barnetrygdens størrelse fastsettes hvert år av Stortinget i forbindelse med vedtaket av statsbudsjettet. I mange år ble satsene betraktet som svært høye, men de er blitt liggende nominelt uendrede fra 1990-årene. I 2004 ble satsene justert noe ned samtidig som aldersrammen ble hevet fra 16 til 18 år. De samme nominelle beløpene – 11 640 kr per barn per år – ble videreført for 2018, for tolvte året på rad. Ordningen er lovfestet i lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd.

Beløpet var i regjeringens statsbudsjettforslag på nytt foreslått til 11 640 kr per barn per år, dvs. 970 kr per måned. Barnetrygden ble vedtatt økes med 1008 kroner i året uavhengig av inntekt. Den nye barnetrygden blir på 1054 kroner i måneden med virkning fra 1. mars 2019, og innebærer en økning per måned på 84 kr eller 8,7 %.

Enslige forsørgere som fyller vilkårene for rett til utvidet stønad etter barnetrygdloven og med full overgangsstønad etter folketrygdloven, og som har barn i alderen fra null til tre år, har rett til et småbarnstillegg på 7920 kr per år. Dette tillegget gjelder per enslig forsørger, uavhengig av hvor mange barn i alderen 0–3 år vedkommende faktisk forsørger.

Barnetrygden er skattefri og ikke behovsprøvd. Det har fra ulike hold vært luftet forslag om at barnetrygden bør behovsprøves, eventuelt regnes som skattbar inntekt hos mottakeren. Det har til nå vært en oppfatning om at dette lett gir vridningseffekter og økt byråkrati. I tillegg vil en barnetrygd som gis til alle, ha en større allmenn oppslutning om et fortsatt høyt nivå.

Barnetrygden er fremdeles en viktig overføringsordning fra alle skattytere til alle barnefamilier.

6.4 Økninger i andre stønader forbundet med svangerskap, fødsel og adopsjon; minstebidrag

Fra én måned etter en fødsel får den som har omsorgen for barnet, rett til barnetrygd, se punkt 6.3. Om barnet ikke benytter barnehage med offentlig støtte, kan det gis kontantstøtte i perioden barnet er mellom ett og to år, se punkt 6.5.

Ved adopsjon av barn fra utlandet har foreldrene rett til et engangsbeløp administrert av Bufdir. Hensikten med tilskuddet er å bidra til å styrke familiens økonomi knyttet til selve adopsjonen, og motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjoner. Det er et vilkår for stønad at adoptivforeldrene på forhånd har fått samtykke av norske adopsjonsmyndigheter til å adoptere barn fra utlandet. Gjennom budsjettforliket med V og KrF ble adopsjonsstøtten for 2015 økt til 88 370 kr, dvs. svarende til 1 G, en veritabel økning (88 prosent) i en familierelatert stønad som ikke er lovfestet.

Prinsippet er blitt videreført i etterfølgende år, dvs. at stønaden for 2019 er økt til 96 883 kroner i 2019, tilsvarende grunnbeløpet i folketrygden fra 1. mai 2018. Den nye satsen for støtten skal gjelde for adoptivbarn som kommer til Norge fra og med 1. januar 2019. Økningen fra foregående år er 3,49 %.

Dersom en kvinne føder hjemme, vil hun etter ftrl. § 5-13 ha rett til en kontantstønad ved hjemmefødsel. Beløpet lå i mange år på 1765 kr per barn, men ble fra 2015 økt til 2550 kr per barn, en økning på vel 44 %. Beløpet ble økt til 2830 kroner for 2019, noe som er en økning på 2,9 %. Kravet framsettes overfor HELFO. Stønaden skal dekke merutgiftene ved hjemmefødsel. I tillegg får kvinnen dekket alle utgifter forbundet med leges eller jordmors medvirkning ved hjemmefødselen, se ftrl. § 5-12.

Fra fødselen av vil mor eller far med aleneomsorg for barn også ha rett til bidrag til omsorgen for barnet fra barnets andre forelder. Dersom vedkommende ikke er kjent, eller ikke kan eller vil betale, har enslig mor eller far krav på bidragsforskott («minstebidrag») fra staten. Ordningen administreres av NAV. Dette bidragsforskottet er forhøyet for personer med aleneomsorg og lav egen inntekt.

Satsene prisjusteres hver 1. juli. Satsene fra 1. juli 2018 er henholdsvis 1600 kr per måned for barn under 11 år og 2000 kr for barn over 11 år (*forhøyet* forskudd), 1600 kr uavhengig av barnets alder (*ordinært* forskudd) og 800 kr uavhengig av barnets alder (*redusert* forskudd). Brutto årsinntekt mindre enn 270 000 kr gir rett til forhøyet forskudd. Ordinært forskudd gis ved inntekter over dette nivået, og til et tak avhengig av antall barn. Ved årsinntekt over 512 000 kr bortfaller retten til bidragsforskudd, uavhengig av barnetallet. Den store økningen kom i det ordinære forskuddet.

Stortinget stemte i 2017 ned et forslag fra regjeringen om å fjerne de laveste bidragene (til personer med høyest inntekt) for å målrette ordningen mot de mest inntektssvake familieenhetene, men innenfor maksimalinntekten, se fjorårets artikkel for 2018, punkt 2.12.

6.5 Kontantstøtten økt fra høsten 2017 – endringer i 2018

Fra 2014 til 2018 var det bare to satser for kontantstøtte. Full sats ble fra august 2017 økt fra 6000 kr til 7500 kr per måned.

Kontantstøtteordningen er lovfestet i kontantstøtteloven (lov 26. juni 1998 nr. 41). En mer detaljert utbetaling avhengig av timer i barnehage ble reinnført ved endringslov 15. juni 2018 nr. 33. Lovendringen trådte i kraft 1. august 2018.

Det gis full sats (7500 kr per måned) dersom et offentlig støttet barnehagetilbud ikke benyttes, og bestemte prosentsatser av dette beløpet ut fra oppholdstiden i slik barnehage. Mottakeren har rett til 80 prosent av full kontantstøtte (6000 kr per måned) når det er avtalt oppholdstid i barnehage inntil 8 timer per uke, 60 prosent (4500 kr per måned) ved oppholdstid fra og med 9 til og med 16 timer per uke, 40 prosent (3000 kr per måned) ved oppholdstid fra 17 til 24 timer per uke, og 20 prosent (1500 kr per måned) ved oppholdstid fra 25 til 32 timer per uke.

Det ytes ikke kontantstøtte hvis det er avtalt oppholdstid på 33 timer eller mer per uke.

Den differensieringen vil neppe få altfor stor budsjettmessig betydning idet tilnærmet alle barn (i underkant av 99 prosent) som det ble utbetalt kontantstøtte for i 2017, mottok full kontantstøtte. NAV har ikke publisert tall etter lovendringen. Oslo er det fylket med flest mottakere av kontantstøtte. Andelen barn det mottas kontantstøtte for i Oslo, varierer mye fra bydel til bydel. I Vestre og Nordre Aker utbetales ytelsen for ned mot 15 prosent av bydelens ettåringer, mens det tilsvarende tallet i Stovner er nær 60 prosent.

Kontantstøtten er skattefri, se skatteloven § 5-43 første ledd bokstav b.

6.6 Barnehagepolitikk – foreldrebetaling og gratis kjernetid

Reglene for foreldrebetalingen for barns opphold i barnehage er regulert i *betalingsforskriften* (forskrift 16. desember 2005 nr. 1478). Beløpene fastsettes av Stortinget ved behandlingen av statsbudsjettet. Stortinget fastslo i 2015 at fra 1. januar 2016 skulle maksimalprisen for foreldrebetalingen for et heldags ordinært barnehagetilbud være 2655 kr per måned og 29 205 kr per år. Senere er det lagt til både en prisstigning og en viss reell økning av prisene.

I statsbudsjettet for 2019 blir maksimalprisen for en barnehageplass økt med 50 kroner per måned fra 1. august 2019. Samtidig foreslås tiltak for å styrke kvaliteten i barnehagene og for å legge til rette for at barn i familier med lav inntekt kan inkluderes i tilbudet. Ordningen med gratis kjernetid utvides til å omfatte toåringer fra familier med lav inntekt. Ni millioner kroner ble bevilget til rekrutteringstiltak til barnehage i utsatte byområder. Dette vil bidra til at flere barn i familier med lav inntekt kan gå i barnehage. I statsbudsjettet videreføres også det nasjonale minstekravet til redusert foreldrebetaling for familier med lav inntekt slik at disse familiene blir skjermet økningen i maksimalprisen.

For andre, tredje og flere barn videreføres dagens bestemmelser om minste søskenmoderasjon slik at prisen blir henholdsvis 70 og 50 prosent av foreldrebetalingen for første barn. Dette er regelfestet i *betalingsforskriften* § 3 første ledd.

Det nasjonale minstekravet til redusert foreldrebetaling gjør at ingen familier må betale mer enn seks prosent av samlet skattbar inntekt for en barnehageplass, med maksimalprisen som en øvre grense, se *betalingsforskriften* § 3 tredje ledd. Det betyr at alle husstander med samlet skattbar inntekt under 533 500 kr vil ha rett til reduksjon i foreldrebetalingen per 1. januar 2018.

Foreldrefradraget ved likningen blir videreført på samme beløp som tidligere, med 25 000 kr i fradrag for ett barn og 15 000 kr for hvert barn utover det første.

Ordningen med gratis kjernetid for tre-, fire- og femåringer fra familier med lav inntekt videreføres. Forsøket med gratis kjernetid i utvalgte områder er nå erstattet av en nasjonal ordning for gratis kjernetid for lavinntektsfamilier. Beløpsgrensen for rett til gratis kjernetid i barnehage for tre-, fire- og femåringer økte til 533 500 kr med virkning fra 1. august 2018. Endringen medfører at om lag 6600 flere barn vil få rett til gratis kjernetid. Dette er til størst

hjelp for barn fra mindre ressurssterke familier og kan ha en forebyggende helse- og opplæringseffekt.

Videre er det for 2018 bevilget nær 400 millioner kroner til tiltak for å fremme kvaliteten i barnehagetilbudet, med særlig vekt på kompetanseheving hos barnehagepersonalet. I løpet av en fireårsperiode er dette over en dobling av bevilgningene.

En ny rammeplan for barnehagen trådte i kraft høsten 2017 for å kunne utvikle stimulerende miljøer som kan bidra til barns allsidige utvikling. Barnehagetilbudet skal preges av barns læring gjennom lek, og utfolding av skaperglede, undring, språkforståelse og utforskertrang.

Det ble i 2018 vedtatt endringer i barnehageloven, blant annet et krav til grunnbemanning, se punkt 2.11. Dette førte til endringer i budsjettforliket med økte overføring på 160 millioner. Videre ble følgende verbalvedtak fattet: «Stortinget ber regjeringen senest i forbindelse med Revidert Nasjonalbudsjett for 2019 redegjøre for erfaringer med innfasing av bemanningsnormen i barnehagen.»

7. Begrenset økning i flere familieytelser

7.1 Innledning

Statsbudsjettet består av en rekke «faste» utgiftsposter med beløp som enten blir regulert ved endringer i folketrygdens grunnbeløp (G), som alderspensjoner og overgangsstønader, eller ved at Stortinget fastsetter stønadsatsene ved behandlingen av statsbudsjettet. Enkelte av disse følger G-reguleringene, mens andre blir prisjustert eller «frosset», se punkt 6.4.

Et fellestrekk for andre stønadsbeløp fastsatt for 2019 er at beløpene – i likhet med foregående år – er nominelt frosset, dvs. at de har fått en reell, redusert verdi fra 2015 til 2018. Dette har i mange år vært tilfellet for barnetrygden, med dette ble endret for 2019, se punkt 6.3.

I 2015 gjaldt slik «frysing» også for stønad til barnetilsyn, grunnstønad, hjelpestønad og utvidet hjelpestønad, mens de ble prisjustert i 2016 og 2017, men igjen «frosset» for 2018, se punkt 7.2.

7.2 Noe økte satser for grunnstønad, hjelpestønad og barnetilsyn

De siste årene har viktige stønadsatser stort sett blitt oppjustert i forhold til antatt prisvekst. Etter et «hvileår» i 2015 ble satsene på ny prisjustert fra 2016, og deretter frosset i 2017. For 2018 og 2019 er satsene igjen delvis prisjustert sammenliknet med 2017-satsene.

Dette gjelder satsene for grunnstønad for dokumenterte ekstrautgifter ved uførhet med satser som er behovsavhengig, fastsatt fra 8232 kr til 41 052 kr per år, hjelpestønad til uføre som må ha særskilt tilsyn og pleie, på 14 580 kr per år, og forhøyet hjelpestønad til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie, med inntil 88 488 kr per år. Reglene for rett til grunnstønad og hjelpestønad står i ftrl. kap. 6. Stønadene er skattefrie. Endringene fra 2018 er en økning på 1,1 prosent, dvs. langt under prisstigningen. Ved budsjettforliket ble det bare en endring vedrørende grunnstønad for personer som benytter glutenfri diett uten å ha sykdommen cøliaki.

Utgifter til *stønad til barnetilsyn* etter ftrl. § 15-10 og § 17-9 første ledd bokstav a gis til mor eller far med aleneomsorg for barn og etterlatte som er i arbeid. Stønad til barnetilsyn gis ved refusjon av 64 prosent av faktiske utgifter opptil de maksimalbeløp som fastsettes av

Stortinget. Maksimalbeløpene fastsettes i tre satser: en sats for ett barn, en sats for to barn og en sats for tre eller flere barn. Stønaden er skattefri. Stønaden faller helt bort når inntekten er over 6 G.

Her lå refusjonsbeløpene fast med uendrede satser fra 2016 til 2018, dvs. de lå fast i tre år. For 2019 skjedde derimot en økning slik at for 2019 kan utgifter refunderes med inntil 47 724 kr for ett barn, 62 280 kr for to barn, og 70 572 kr for tre eller flere barn. Her er økningen på 2,3 prosent fra 2018 til 2019.

Behovsprøvd gravferdsstønad er for 2019 prisjustert til 23 990 kr. Det er ulike vilkår for å gi gravferdsstønad, avhengig av om avdøde var under eller over 18 år, og om avdøde over 18 år var enslig eller etterlot seg ektefelle, partner eller samboer, se ftrl. kap. 7. Stønaden er skattefri.

8. Avsluttende kommentarer

Nær ti prosent av alle barn i Norge under 18 år lever i en familie med vedvarende lav inntekt, definert som en inntekt som over en periode på tre år er lavere enn 60 prosent av medianinntekten (SSB). Det tilsvarer i dag mer enn 140 000 barn. Antallet har økt de siste årene. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør over halvparten av alle barn i økonomisk utsatte familier. Dette skyldes at flere i innvandrerfamilier står utenfor arbeidslivet, og et lavere utdanningsnivå og dermed lavere lønn for dem som er i arbeid. Innvandrere er også ofte lavere lønnet enn nordmenn, selv ved høyere utdanning.⁵

Innskjerping av inngangsvilkårene for enkelte av trygdeordningene, som til enslig mor og far med aleneomsorg for barn, bidrar til barnefattigdom.⁶ Stønadsnivået på økonomisk sosialhjelp bidrar ikke til at familier passerer grensene for fattigdom, se punkt 5.4. Barnetrygden har årvisst stått på stedet hvil, dog med en viss økning for 2019, se punkt 6.3.

Tall fra SSB for 2017 viser at etter EUs fattigdomsgrense (mindre enn 60 prosent av medianinntekten) lever 11,2 prosent i husholdninger under denne grensen. Blant barn i slike husholdninger er andelen 12,8 prosent og i absolutt antall vel 143 000 barn.

I stedet for at utfordringen med barnefattigdom møtes med generelle overføringsordninger, er det utviklet særlige støtteordninger. En av de viktigste er *Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*. I statsbudsjettet for 2019 ble det satt av vel 300 millioner kroner for å motvirke eller dempe konsekvensene av fattigdom blant barn og ungdom; av disse var 10 millioner en påplussing i budsjettforliket. I 2018 var det tilsvarende beløpet 250 millioner kroner. Ordningen skal bidra til å bedre mulighetene for at flere barn og ungdom skal få delta på viktige sosiale arenaer, som ferie- og fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldrenes inntekt og sosiale situasjon.

Når generelle overføringsordninger som kunne styrket lavinntektsfamilienes økonomi, fryses eller prisjusteres, føres flere barnefamilier inn i fattigdom. Det er dette som avspeiles i statistikken. Pensjonsytelsene er styrket de siste årene, slik at færre eldre befinner seg under fattigdomsgrensen.

Mer varige, målrettede overføringer rettet spesielt mot fattige forsørgere kan sikre et visst inntektsnivå. Men det er kontroversielt om dette er den mest hensiktsmessige tilnærmingen.

⁵ SSB, se <https://forskning.no/innvandring-arbeid/2008/09/oftere-overkvalifisert>.

⁶ Aslak Syse og Ingunn Ikdahl: «Regelverket for stønader til mor eller far med aleneomsorg for barn fra 1. januar 2016», *FAB* 2016, s. 333–359. Dette er også empirisk dokumentert, se Therese Dokken: «Småbarnsmødre over på andre trygdeytelser etter innstramminger i overgangsstønaden», *Arbeid og velferd* nr. 3 for 2018.

Både Stoltenberg- og Solberg-regjeringene har lagt til grunn at deltaking i arbeidslivet er den viktigste veien ut av fattigdom. Derfor blir den uttalte politikken at *arbeidslinja* skal ha forrang.

Midlertidige trygdeytelser og overgangsstønader bør ut fra dette være arbeidsinsentive. Det skal ikke føre til bedre familieøkonomi å være stønadsmottaker enn arbeidstaker. Det må derfor heller ikke være «enkle veier» inn i varig offentlig understøttelse.

De fleste lovendringer og lovforslag som ble vedtatt eller framlagt i 2018, har en begrenset prinsipiell interesse. Personopplysningsloven utgjør her et unntak, men den er ikke basert på et norsk lovgivningsinitiativ. Mange forslag avstedkommer like fullt en del offentlig debatt, selv om ikke noe rettslig spørsmål ble så mye drøftet i 2018 som abortlovens § 2c. Og denne debatten vil nok fortsette inn i eventuelle regjeringsforhandlinger og også etter den tid.

Samtidig foretas stadig lovendringer på det familie- og velferdsrettslige området som *ikke* vekker verken sterke følelser eller store offentlige debatter.

Det ble for øvrig i desember 2018 nedsatt et utvalg for å revidere barneloven. I den nye loven skal foreldre være likestilte som foreldre, omsorgspersoner og forsørgere. Hensynet til barnets beste skal alltid være avgjørende. Loven skal utformes i et klart og godt språk, og være informativ og brukervennlig for alle grupper i samfunnet. Leder av utvalget er lagdommer Torstein Frantzen. Utvalget har fått frist på 18 måneder fra oppstart 1. mars 2019.

Stortingsvalget i 2015 ga regjeringen Solberg et nytt mandat. Når det ved årsskiftet settes strek for denne artikkelen, skal regjeringspartiene starte drøftinger med KrF om en eventuell utvidelse av regjeringsgrunnlaget for slik å kunne gi Norge en flertallsregjering. Fram til nå har KrF fått stort gjennomslag i budsjettforlikene med regjeringen for sine hjertesaker. Disse drøftingene er ferdige før denne artikkelen blir publisert, så det er ingen grunn til å komme med spådommer.

Selv om det er store verbale kamper mellom regjeringen og opposisjonen, både vedrørende statsbudsjettet og i enkelte lovsaker, utgjør dette mindre krusninger i det store bildet. Det er stor grad av konsensus, eller brede enigheter, i den økonomiske politikken, i utenrikspolitikken og i velferds- og familiepolitikken. Det er heller ikke grunn til å glemme at en stor del av lovgivningsarbeidet er sterkt preget av våre EØS-rettslige forpliktelser. Tydeligst er dette på trygdepolitikken område, men også på likestillings- og diskrimineringspolitikken preges av dette. Velferdspolitiske ordninger er ikke lenger bare et nasjonalt anliggende ved de EØS-rettslige og menneskerettslige forpliktelsene gjør seg stadig mer gjeldende.